

Plíživý likvidátor médií Orbán

Ty tam jsou časy, kdy byl ukázkovým exemplářem evropského autokrata, který soustavně potlačuje svobodu projevu, běloruský prezident Alexandr Lukašenko. Dnes jej v této roli nahradil maďarský premiér Viktor Orbán. Je to bohužel symbol vývoje k horšímu: zatímco Bělorusko patří do postsovětského prostoru, který má v této disciplíně hlubokou tradici, je Maďarsko součástí Evropské unie.

● Jaroslav Veis

Poslední obětí Orbánova tlaku je jedna z několika málo zbývajících nezávislých televizních stanic v zemi Hír TV, která oznámila 1. srpna zásadní změny ve vedení redakcí i managementu firmy. Ke změnám došlo ihned poté, co Hír TV koupil provládně orientovaný podnikatel Zsolt Nyegres.

Ironické je, že změna byla na webových stránkách televize ohlášena titulkem „Hír TV se vrací ke svým starým hodnotám, které v roce 2015 opustila“. Do té doby totiž tehdejší majitel televize Lajos Simicka premiéra Orbána podporoval. Když jejich vzájemné vztahy klesly na bod mrazu, začala být ediční politika televize na tři roky nezávislá.

Kromě toho, že vzápětí po oznámení změny vlastníka televizi opustili přední editoři a oblíbení moderátoři Olga Kálmánová a Sándor Csintalan, odešlo i pět předních reportérů a moderátor zpravodajství Gergely Jáky-Szabó. Téměř tři stovky dalších zaměstnanců byly informovány, že je čeká propuštění.

V červnu také přestal vycházet konzervativní politický týdeník Heti Válasz. Jeho internetovou verzi vedl až do 3. srpna Gábor Borókai, další z bývalých Orbánových spojenců z časů, kdy ještě býval maďarský premiér mladým liberálním demokratem.

Svobodu tisku začal Viktor Orbán znovu přiškrcovat brzy po svém dalším volebním vítězství na jaře letošního roku. Využívá k tomu metod, které by mohly sloužit jako učebnicové příklady plíživé proměny demokracií v autokratické a potenciálně diktátorské režimy. Jak konstatují harvardští politologové Steven Levitski a Daniel Ziblatt v knize „Jak umírají demokracie“, volení autokrati jednadvacátého století se obědají bez táborů nucených prací

a policejních razíí. Pracují plíživě a soustřeďují se na omezení svobody projevu a kritiky v mainstreamových médiích, která buď zestátní nebo jejich vlastníky vytěsňují. V Maďarsku tak začali zahraniční investory, kteří byli neutrální k politickému vývoji, nahrazovat podnikatelé blízcí Orbánovi a jeho straně. Slouží k tomu například omezování přístupu k vládní inzerci a ekonomické zvýhodňování loajálních médií. Tímto způsobem byl letos na jaře zlikvidován konzervativní deník Magyar Nemzet. Jeho vlastníci Simicka se ho však snaží stále obnovit.

Posledními nezávislými médii v Maďarsku tak dnes jsou zpravodajský portál index.hu a RTL Television Group vlastněná německou mediální skupinou Bertelsmann. Je proto nanejvýš důležité pozorně sledovat názorové sblíže-

vání Viktora Orbána s českým premiérem Andrejem Babišem. Zatím se týká především migrace.

Dodejme závěrem, že Evropský parlament 12. září 2018 jasnou většinou přijal doporučení, aby Evropská komise zahájila proti Maďarsku řízení kvůli vážnému ohrožení hodnot Evropské unie. Pro tento krok hlasovalo 448 zákonodárců, 197 bylo proti. Orbán na zasedání v Evropském parlamentu všechny výtky o porušování demokracie, právního státu a základních práv odmítl. Europoslanci podle něj chtějí potrestat Maďary za to, že nevolili opoziční socialisty a že nejsou svolní svou vlast přeměnit v „zemi přistěhovalců“.

Autor využil jako zdroj textu newsletter Evropské novinářské federace

TOBĚ JE HEJ, TY MÁŠ VEŠKERY TISK POD KONTROLOU...!!!

Poučení z krizového vývoje

Čtyři slova z titulu jednoho komunistického dokumentu dopadla na celou generaci, stala se stranickým kánonem, který na dvě desítky let stanovil, že ti, kdo nesouhlasí s okupací Československa v srpnu 1968, jsou předurčení k existenci na okraji společnosti, a co hůře, často i jejich děti. Jak k tomu došlo? Hlavní příčinou byla obava vládců v Moskvě, že to, co se odehrávalo v roce 1968 v jedné jí podřízené zemi, by se mohlo stát špatným, protože svůdným příkladem pro ostatní části sovětského, rozuměj ruského bloku.

Probouzení společnosti v Československu před půl stoletím bylo patrné v mnoha směrech. Dodnes se připomínají tehdy vzniklé filmy, dodnes se mluví o rockové muzice, tehdy nazývané bigbeat, bohužel už se méně nyní mluví o nesčetných malých divadlech inspirovaných Semaforem dvou Jiřích, Suchého a Šlitra, o tehdejších moderním výtvarnictví se ví spíše v odborných kruzích stejně jako o všem, co se dělo

například ve společenských vědách, jejichž výsledky zachycoval mezioborový tým Radovana Richty ve společné práci Civilizace na rozcestí.

Všechn ten pozitivní pohyb se mohl promítnat do společnosti mimo jiné proto, že si ho lidé uvědomovali. Psaly o něm noviny, vysílal rozhlas, televize, a v roce 1968 bylo dokonce možné, že se k tomu, co se děje, mohli bezprostředně, naživo vyjadřovat posluchači a diváci. Proto bylo možné i to, co si ještě o pár měsíců dříve těžko mohl kdokoli představit, například, že na pražských Příkopech, v místech, kde tehdy bývala proluka zvaná Myslbek, spolu u všem možném diskutovali lidé, kteří se neznali, ti samí, kteří dříve o věcech veřejných, o politice si dovolili mluvit jen skrytě a s těmi, jimž mohli důvěřovat. Našli k tomu chuť a odvahu, protože odvážnější, otevřenější se stala i média.

Tehdejší probuzení společnosti mělo jistě své meze, i největší reformisty mezi komunisty znervózňovaly například pokusy obnovit jinou

levicovou stranu, sociální demokracii. Otázka, zda by demokratizace dospěla až k demokracii, zůstala bez odpovědi, protože zasáhly vnější síly. Pod kuratelou Moskvy vzniklo Poučení z krizového vývoje, dokument prolezlý dogmatickou zabeďněností, který se mýlil už ve svém názvu. Krizový vývoj se nekonal v roce 1968, ale krize se celou společností rozlézala, až když naději spojenou s rokem 1968 zničily tanky.

P. S.

Době nadějí před padesáti lety je věnována kolektivní monografie Šedesátý osmý očima tří generací, která vznikla z iniciativy Klubu novinářů Pražského jara a jejíž vznik finančně podpořil Syndikát novinářů ČR. Byla představena na prezentaci ve čtvrtek 20. září v pražském Jam Café na Národní třídě a v elektronické podobě bude dostupná na stránkách syndikátu.

Adam Černý,
předseda Syndikátu novinářů ČR

Zvýšení ceny ubytování

Členové SN ČR mohou stále využívat možnosti ubytování v Praze v budově sídla syndikátu na Senovážném náměstí. Avšak v důsledku nárůstu minimální mzdy a zvýšení cen za vodné a stočné, odvoz komunálního odpadu i dalších služeb zvyšuje SMOSK od 1. září 2018 ceny za ubytování o 4,5 %. Opatření platí i pro všechna ubytování rezervovaná v minulosti. Členové Syndikátu novinářů ČR a jejich rodinní příslušníci platí 270 korun za noc, nečlenové pak 520 korun za noc.

obsah

Plíživý likvidátor médií Orbán (Jaroslav Veis)	1
Poučení z krizového vývoje (Adam Černý)	2
S Radkem Gálisem o nové knize Hendikepování sportovci... (Michaela Zindelová)	3
Ze zasedání červnové valné hromady SN ČR (Miloš Šenkýř)	4
Média veřejné služby mají v Německu zelenou (Milan Šmid)	5
Rozhovor s šéfredaktorem Literárních novin Petrem Bílkem (Martin Melichar)	6-7
Ceny svobody tisku pro statečné ženy (Jaroslav Veis)	8
Ať platí internetoví giganti! Jinak média skončí (Sammy Ketz)	9
Rozhovor s šéfredaktorem MY 68 a MY 69 Vladimírem Matesem (Luda Razimová)	10-12
Příběh novináře Vladimíra Veselého (Libor Svoboda)	13
Odchytky slovníku a stylu současné televizní žurnalistiky (Robert Záruba)	14
Kreslíř Mediažurnálu – Pavel Kotyza (Ivan Hanousek)	15
Odkloněné peníze a další mediální neosémantismy (Lucie Jílková)	16
Profil fotoreportéra Dana Materny	17
Fotografie Dana Materny	18-20

● Mediažurnál

Zpravodaj Syndikátu novinářů ČR

● Vydavatel: Syndikát novinářů ČR, září 2018

● Senovážné nám. 23, 110 00 Praha 1

● Telefon: 224 142 455-6; fax: 224 142 458

● e-mail: kancelar@syndikat-novinaru.cz

● www.syndikat-novinaru.cz ● webové stránky

Mediažurnál: www.mediazurnal.cz

● Jazykové korektury: Luda Razimová

● Grafická úprava: Jaroslav Slanec

● Redakce: Adam Černý, Lukáš Pfauser

Tisk: Ofsetová tiskárna s. r. o.,

Dobříč 11, 252 25 Praha-západ.

K ČR – E6301

Vychází 4x ročně, místo vydání Praha

● ISSN 1210-7359

Předseda jihočeského syndikátu Radek Gális o nové knize: Hendikepovaní sportovci zaslouží víc pozornosti i peněz

Osudy pěti českých paralympijských reprezentantů zachycuje kniha rozhovorů Mušketýři z Ria, která vyšla s finanční podporou Syndikátu novinářů ČR. Úspěšné sportovce vyzpovídala pětice jihočeských novinářů, spoluautorem a editorem je člen syndikátu Radek Gális. „Knižní rozhovor si tito skvělí sportovci zasloužili už dávno,“ říká Radek Gális, který se sportem hendikepovaných zabývá přes pětadvacet let.

● Michaela Zindelová

Kdy jste začal pracovat na knize Mušketýři z Ria a jak náročná cesta byla od nápadu až k jejímu vydání?

O knize rozhovorů s paralympioniky jsem přemýšlel už dříve, protože je sleduji od počátku 90. let. Celou dobu mě trápil minimální zájem autorů zpracovat knižně jejich životy a sportovní snažení. Knihu si určitě mnozí z nich už dlouho zasloužili. Rozhodnutí pustit se do rozhovorů přišlo v době paralympiády v Riu koncem léta 2016, když jsem si uvědomil, že tři z paralympioniků, které profesně a snad trochu i lidsky znám, získali pro českou reprezentaci medaile. V té chvíli jsem věděl, že je potřeba knihu vydat, alespoň trochu podobnou těm, které pravidelně vycházejí o zdravých sportovcích po olympiádách a mistrovstvích světa.

Obrátil jsem se proto na Syndikát novinářů ČR, jehož jsem dlouholetým členem, a oslovil i známé jihočeské firmy ČEVAK a E.ON, o kterých vím, že sport hendikepovaných a podobné oblasti podporují. Díky jejich ochotě a vstřícnosti se peníze na knihu sehnaly. Vydavatelem pak bylo českobudějovické nakladatelství a grafické studio Měsíc ve dne, se kterým mám také už mnoho let výborné zkušenosti jak po stránce profesní, tak lidské.

Podle jakého klíče jste stanovoval autorství kapitol a jak dlouho vám práce trvala?

Od nápadu pustit se do knihy až po její objevení na pultech dělilo asi půldruhého roku. Zaměřil jsem se na tři paralympioniky, kteří získali v Riu medaile a kteří shodou okolností pocházejí z jižních Čech stejně jako já. A protože tři mušketýři byli ve skutečnosti čtyři, neměl jsem problém k nim přiřadit další úspěšné borce – paralympijského vítěze Ivana Karabce a jachtaře Daniela Bínu. Ivan Karabec se v Českých Budějovicích narodil a odtud pak odešel za stolním tenisem do Havířova. A Daniel Bína je také původem z jižních Čech, takže náš kraj je opravdu líhni skvělých borců.

A co bylo dál?

Pak už jsem se rozhledl po svých kamarádech mezi zkušenými novináři, protože vím, že konkrétní sportovce a jejich odvětví sledují mnoho let. O Ivanu Karabcovi psal proto Pavel Kortus z Deníku, sám aktivní hráč stolního tenisu. Dana Bínu zpracoval zase Petr Vitoň, který je také jachtařem. Lukostřelce Davida Drahonínského vyzpovídal Michal Havelka rovněž z Deníku, který se dlouhodobě věnuje sportu hendikepo-

Lukostřelec David Drahonínský

Foto Jan Malý

vaných i zdravých. Rozhovor s medailistkou Bělou Třebínovou, pro kterou bylo Rio poslední paralympiádou, vedla empatická novinářka Alena Binterová také proto, že obě ženy spojuje Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity, kde jedna studovala a druhá pracuje.

Také ilustrační doprovod knihy o hendikepovaných sportovcích je velmi velkorysý.

Kniha je postavena i na kvalitních snímcích fotografů, kteří jsou autorům textů rovnocennými partnery. Portréty zpovídáných nafotil fotograf Jan Voběrek a kniha je bohatě ilustrovaná snímky Jana Malého, který fotografuje pro Český paralympijský výbor a který byl i v Riu. Děkuji jim moc za vstřícnost a spolupráci. Dovolili jsme si s nakladatelem i malý dárek pro čtenáře a další reprezentanty z Ria. Na vnitřní stranu přebalu jsme totiž zařadili panoramatickou fotografii všech účastníků, takže kniha zachycuje opravdu všechny mušketýry z Ria a stala se historickým dokumentem téhle výjimečné sportovní události.

Jste autorem kapitoly o Arnoštu Petráčkovi. Z kladených otázek je znát, že se dlouhá léta znáte. Od jaké doby jste jej v bazénu i mimo něj sledoval?

Rozhovor s Arnoštem Petráčkem jsem si pro sebe nenechal náhodou, ačkoliv se plavání ne-

věnuji. Znáám ho totiž již od patnácti let, kdy přivezl stříbrnou medaili z Mistrovství světa 2006 v Jihoafrické republice. Řekla mi o něm jeho trenérka Veronika Šimečková, kterou jsem znal ze Zdravotně sociální fakulty i z Diecézní charity České Budějovice. Arnošta Petráčka jsem od té doby sledoval a přál mu úspěchy, kterých dosahoval ve sportu a v životě i přes svůj zdravotní hendikep. I proto mohly být některé otázky trochu dotěrnější, ale klobouk dolů za jeho profesionální přístup při vedení rozhovoru a následné autorizaci. Myslím si totiž, že kniha o těchto výjimečných lidech dostává poněkud jiný rozměr, když se netočí jen kolem sportu, ve kterém dosahují výborných výsledků, ale věnuje se i životu s hendikepem a vyrovnávání se s problémy, na které běžně narážejí.

Jaké je podle vás nejoblavější místo sportu hendikepovaných?

Když jsem pracoval v měsíčníku Můžeš, věnoval jsem se také tématu sportu zdravotně hendikepovaných. Ačkoliv se situace od počátku 90. let určitě zlepšila, minimálně co se týká osvěty a popularizace, sportovci stále narážejí hlavně na nedostatek financí i na spory mezi některými sportovními svazy, které si ke škodě sportovců i reprezentace konkurují. Stát sice navyšuje rozpočet pro sport, ale na sport hendikepovaných stále zbývá málo peněz. Sportov-

ci si navíc přejí, aby Český paralympijský výbor pracoval společně s Českým olympijským výborem, aby měli stejné podmínky pro trénink i reprezentaci a samozřejmě, aby třeba i následné finanční odměny za úspěchy byly aspoň trochu srovnatelné. Což zatím bohužel není.

Znamená to, že hendikepovaní sportovci se nemohou věnovat sportu naplno?

Ano, důvodem je, že musejí shánět peníze, brát si dovolené na srazy a soustředění, což platí i pro trenéry. Reprezentovat Českou republiku je velká čest. Česká vláda by proto měla podmínky pro zdravé i hendikepované sportovce

sladit. Prezidenti, ministři školství, mládeže a tělovýchovy a další politici sice slibují zlepšení pokaždé, když úspěšné reprezentanty přijmou, aby se s nimi vyfotografovali, ale ve finále se nic zásadního nezmění.

Nepatříte mezi publicisty, kteří si kladou snadné cíle. Vydal jste i knižní rozhovory s bývalými příslušníky pomocných technických praporů (PTP) a do historie míří i vaše další.

Ano, loni jsme vydali knihu *Náš kardinál*, která vyšla krátce po smrti Miloslava Vlka, a nedávno také vyšli Černí baroni od Černé věže, mapující životní osudy čtrnácti „pětépáků“ z Českobudějovicka. Jsou to lidé, na které v současnosti mé-

dia zapomínají nebo jim nedávají prostor, což je velká škoda. Dva roky jsem natáčel rozhovory s lidmi, kterým minulý komunistický režim ublížil a zásadně změnil jejich životy, a kterým už bylo nebo brzo bude 90 let. Přál jsem si, aby se na ně nezapomnělo, a aby se lidé dočetli nejen o jejich životě v 50. letech, ale aby byly vyslechnuty i jejich názory, co si myslí o současné společnosti. A věřte mi, moc ji nechválí.

Letos chystám knihy rozhovorů s přímými svědky historických událostí Moje stoleté Československo a Rozpůlená srdce.

Autorka rozhovoru působí jako redaktorka časopisu Můžeš, který vydává Konto Bariéry.

Zasedání červnové valné hromady syndikátu: Oslovme ty, kteří nejsou aktivní

Syndikát novinářů má za sebou letošní valnou hromadu. Delegáti na ní 15. června mimo jiné snížili členské poplatky pro rodiče malých dětí nebo řešili, jak získat další aktivní členy. Valná hromada probírala jak provozní, tak strategické problémy Syndikátu novinářů ČR. Jedním z nich je i výzva členům SN ČR, kteří nejsou aktivní v žádné z regionálních organizací nebo v zájmových klubech. Řídící výbor by podle delegátů měl najít způsob, jak je oslovit a více zapojit do činnosti.

● Miloš Šenkýř

Svoje zprávy na valné hromadě podal předseda SN ČR Adam Černý, předseda kontrolní skupiny Jindřich Beránek i předsedkyně etické komise Barbora Osvaldová. Tvoří přílohu zápisu, takže se každý člen SN s nimi může podrobně seznámit.

Úkolem vedení syndikátu do dalšího období bude najít formu, jak zakotvit do etického kodexu novináře i tzv. klauzuli svědomí. Ta v některých zemích umožňuje novinářům odmítnout práci na tématu nebo odejít s nárokem na odstupné. U nás takovou možnost zákony nedávají, přesto by ji delegáti rádi zařadili alespoň

do etické normy. Nutné je připomenout, že pokračovat bude právní podpora syndikátu kolegům vystaveným tlaku na výkon jejich profese například šikanózními žalobami nebo trestním stíháním.

Valná hromada také rozhodla, že vyjde vstříc členkám a členům, kteří se ocitnou na rodičovské, mateřské nebo otcovské dovolené. Dosud mohli žádat o pozastavení členství, ale nově mohou požádat po tuto dobu o snížení členského příspěvku na úroveň seniorského.

Syndikát novinářů bude i letos pokračovat v podpoře novinářských cen (v tomto případě

má podporovat snahy o ukončení jejich roztříštěnosti a nepřehlednosti), ale také v udílení grantů. Platí, že na tento účel bude využívat jen výnosy z peněz uložených podle schválených pravidel. Tyto výnosy pocházejí z částek uložených v konzervativních fondech, z menší části pak v investičních záměrech s mírně vyšším rizikem, ale také z investice do komplexu budov na Senovážném náměstí. Loňskou koupí podílu v jedné z budov přiléhající k Jeruzalémské ulici se v ní SN ČR přiblížil padesátiprocentnímu vlastnickému podílu.

Plzeňský syndikát chystá publikaci o regionálním tisku

Publikaci mapující tisk, rozhlas a televizi i propagační materiály ve druhé polovině 20. století v Plzni připravuje kolektiv autorů, včetně bývalých i stávajících žurnalistů ve spolupráci s plzeňskou pobočkou Syndikátu novinářů ČR. Kniha s názvem *Novináři, noviny a propagace v Plzni ve 2. polovině 20. století aneb co jsme tehdy četli, slyšeli a vidávali, vyjde na začátku příštího roku.*

● Jaroslav Nedbal

VPlzni v poválečném období nastal značný rozmach ve vydávání různých tiskovin, expandovalo také vysílání rozhlasu. Souběžně s tím nastal i rozmach rozličných propagačních a informačních tiskovin. Objevilo se rovněž množství školních novin a časopisů.

Mezi tištěnými periodiky patřilo první místo Pravdě Plzeň. Mezi podnikovými zcela jednoznačně vévodil Škodovák, Západočeský železničář či Stavbař.

Poměrně široký okruh představují tiskoviny,

kteří se zabývaly kulturními událostmi. Připomeňme si například Kulturní přehled, širokou škálu nejrůznějších publikací vydávaly Divadlo J. K. Tyla či Park kultury a oddechu.

Krajský podnik pro film, koncerty a estrády zase zahrnul další významné kulturní události. Jmenujme bulletin ke známé filmové přehlídce Finále Plzeň. Vynechat nemůžeme ani další filmové přehlídky a festivaly. To dalo popud k tomu, že v Plzni začaly vycházet Večerní filmové noviny. Ty byly předchůdcem později velice ob-

líbené Večerní Pravdy a následně Večerní Plzně. Existoval zde i Kino klub, který vydával bulletin Film a čas.

K filmu se váže také historie zpravodaje Filmová spojka. Širokou paletu tvoří i materiály k divadelním a ostatním kulturním přehlídkám. Velkou práci autorům dává i pátrání po dlouhé řádce časopisů, které v té době vydávaly školy. Od základních pro ty nejmenší, přes školní časopisy pro středoškoláky až po studentské časopisy plzeňských vysokoškoláků.

Média veřejné služby mají v Německu zelenou

Německý spolkový ústavní soud letos v červenci podpořil vysílání veřejné služby, když konstatoval, že způsob jeho financování není v rozporu s ústavou. Dlouho očekávaný výrok ve věci tzv. Rundfunkbeitrag, povinného příspěvku na rozhlasové a televizní vysílání stanic ARD, ZDF a Deutschlandfunk, ústavní soud zdůvodnil kromě jiného zvýšeným významem veřejnoprávního vysílání v době, kdy komerční média nejsou schopna zajistit rozmanitost pořadů v takové šíři, jak to činí právě média veřejné služby.

● Milan Šmíd

Jako další důvod uvádí rozhodnutí ústavního soudu současný vývoj v médiích směřující „ke stále obtížnějšímu oddělování faktů a názorů, obsahu a reklamy, jakož i k nejistotám týkajícím se věrohodnosti pramenů a hodnocení.“ V této situaci veřejnoprávní vysílání plní funkci protiváhy nabízející občanům orientaci ve veřejných tématech prostřednictvím „autentických, pečlivě zjištěných a ověřených informací, faktů a názorových výměn, které nedeformují skutečnost a nestaví do popředí senzacechtivost.“

Někdejší rozhlasový a televizní poplatek, odvozený od vlastnictví rozhlasového a televizního přijímače (*Rundfunkgebühr*), se od ledna 2013 změnil na příspěvek na vysílání (*Rundfunkbeitrag*) ve výši 17,50 euro měsíčně. Sumu musí platit každá domácnost bez ohledu na to, zda nějaký přijímač či zařízení schopné přijímat rozhlasové a televizní vysílání vlastní. Uvedený způsob financování, který reagoval na situaci, při níž přijímačem rozhlasového a televizního vysílání se staly také počítače, tablety a mobily sice většina německých občanů akceptovala, nicméně někteří z nich proti němu stále protestují s následujícím argumentem: „Proč mají platit všichni, i ti, kteří se bez rozhlasového a televizního vysílání obejdou?“ Výsledkem byly četné soudní žaloby a spory, kterým by rozhodnutí ústavního soudu mělo učinit konec.

Čtyři klíčové kauzy

Ústavní soud si z podání stěžovatelů vybral čtyři kauzy, u nichž protesty proti vymáhání dlužných plateb příspěvku na vysílání neuspěly

V NEJBLIŽŠÍ DOBĚ CHCEME SPUSTIT NOVÝ KANÁL TV HRDLORĚZY.. !!!

u nižších soudů, ani u nejvyššího správního soudu. Tři pocházely od soukromých osob, čtvrtá od právnické osoby, mezinárodní autopůjčovny Sixt. Ta si stěžovala na povinnost platit třetinový snížený poplatek za každé autorádio ve flotile svých vozů, podobně jako platí hotely za televizory v pokojích.

Zvláště první stěžovatel, který se ohradil proti zpětnému načítování poplatku za první půlrok fungování příspěvku, shromáždil snad všechny dostupné formální připomínky a právnické námitky proti situaci „platit musí každý“, včetně stížnosti na placení penále za období

ještě před poskytnutím informace a před pravomocným rozhodnutím. Druhý stěžovatel zpochybňoval kompetenci spolkových zemí, které vzhledem k tomu, že jsou zřizovateli jednotlivých stanic sdružených v pracovním společenství ARD, mají konečné slovo při vymáhání příspěvku. Třetí soukromý stěžovatel vznesl stížnost proti placení příspěvku za dvě domácnosti, které ze služebních důvodů musí udržovat ve dvou různých městech.

Pouze v posledním případě spolkový ústavní soud stěžovateli vyhověl. Na jedné straně prohlásil, že příspěvek na vysílání (*Rundfunkbeitrag*) není v rozporu s ústavně zaručenými právy občanů, není tedy protiústavní. Přijal však námitku, že v případě dvou vedených domácností uživatel služby nebývá zároveň na obou místech, a proto by neměl za jednu službu platit dvakrát. Soud uložil zákonodárcům, aby ustanovení o dvou domácnostech nejpozději do roku 2020 zrušil.

Německo není jediným státem, který opustil placení tzv. „koncesionářského“ poplatku za vlastnictví přijímače, a zvolil plošnou platbu z každé domácnosti, z níž mají úlevu pouze sociálně slabí a zdravotně postižení občané. Podobný systém, který vstoupil v platnost od ledna 2019, si zvolilo Švýcarsko. Zákon o této změně byl přijat už v roce 2015. Tehdy však skupina občanů a politiků iniciovala referendum v podobě tzv. lidové iniciativy, které mělo poplatek za příjem (*Empfanggebühr*) zrušit. Hlasování letos v březnu však lidovou iniciativu za zrušení poplatku přesvědčivou většinou 71,6 procenta odmítlo (viz první letošní Mediažurnál).

PANE PREMIÉRE, URČITĚ MÁ VLÁDA UZAVŘENÉ POJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA ŠKODY NA OBYVATELSTVU... ?!

Šéfredaktor Literárních novin Petr Bílek: Manipulativní potenciál moderních médií je děsivý

Petr Bílek pracuje jako šéfredaktor Literární novin od roku 2010. Hovořili jsme s ním například o tom, proč ministerstvo kultury list finančně vůbec nepodpořilo nebo o tom, jaký význam má investigativní žurnalistika. Zkušený novinář, který mimo jiné vedl časopisu Reflex, vyjádřil názor i na další mediální fenomény současnosti, zejména na manipulaci a zhoršující se kvalitu novinářské práce.

● Martin Melichar

Literární noviny mají za sebou v československé mediální krajině dlouhou historii. S přestávkami způsobenými politickými vlivy vycházejí už od roku 1927. Jak se listu, který se tiskne v desetitisícovém nákladu, daří nyní?

Jsme v poměrně složité situaci, protože nedostáváme žádnou podporu z veřejných zdrojů. Grantová komise ministerstva kultury nás, dá se říci, vyřadila z literárních periodik. Ekonomicky se proto dostáváme do značných problémů. Majitel Miroslav Pavel je nucen provoz dotovat a my musíme šetřit na personálu a provozních nákladech. Médium tohoto typu si na sebe nemůže vydělat. Snažíme se nabízet komerční přílohy různým kulturním institucím. Obecně však v kultuře není mnoho peněz, takže tento zdroj není příliš výživný.

Proč vás ministerstvo kultury nepodpořilo?

Z oficiálního vyjádření ministerstva kultury znělo, že je v našem obsahu málo literatury, kulturních témat a že noviny nejsou literárním periodikem, což můžeme jakoukoliv statistickou analýzou snadno vyvrátit. Dostala se ke mně zákulisní informace, že někteří členové grantové komise říkají, že peníze nepotřebujeme, protože nás platí Putin.

Jaká je tedy motivace vydávání ze strany vlastníka Miroslava Pavla?

Miroslav Pavel označuje nápad koupit Literární noviny žertem za nejhorší podnikatelský nápad v životě. Zároveň však dodává, že má od mládí k novinám hluboký citový vztah, protože svůj první zásadnější text publikoval právě zde. Cítí povinnost tradici tohoto periodika udržovat i za cenu nemalých obětí.

Média se obecně snaží obsah co nejlépe zprostředkovat a přizpůsobovat internetovému publiku. Jak to jde Literárním novinám?

Náš web denně inovujeme, ale tím, že jsme tištěný měsíčník, na internet umísťujeme jiný typ materiálu než do tištěných novin. Některé texty se však časem objevují na obou místech. Web se snaží žít vlastním životem tak, aby si udržoval dostatečnou návštěvnost, která nám umožní příliv peněz. Na dotování tištěných novin to ale pochopitelně nestačí.

List je soudě podle obsahu zaměřen spíše levicově. Po revoluci prošel několika proměnami. Nejdříve šlo o týdeník, který se výrazně zaměřoval na literaturu a kulturu, poté redakci převzal Jakub Patočka a noviny se staly jakýmsi neoficiálním tiskovým orgánem Strany zelených. Jakým směrem vedete Literární noviny vy?

Noviny chceme držet jako otevřenou platformu pro publikování názorů, které nejsou politicky vyhraněné. Pokud nám přijde názor zajímavý, tak ho publikujeme bez ohledu na jeho ideologickou škatulku. Nechceme v žádném případě multiplikovat názory, které se objevují v mainstreamových médiích. Zajímají nás autoři, kteří se dívají na věci trochu jiným způsobem. Neprovádíme žádný předvýběr autorů z hlediska kádrového nebo z hlediska minulosti. Jsme rádi, když publikované názory vyvolávají určitou rezonanci a diskusi a snažíme se být maximálně otevření k názorovým střetům.

Ještě se v této souvislosti vrátím k nařčení z toho, že vás platí Putin. Proč má někdo důvod si to myslet, když jste názorově otevření, jak říkáte?

Je to dáno tím, že se u nás objevují texty, které nevycházejí z apriorní averze „Rusko je naším hlavním nepřítelem a zemí zla.“ Bereme Rusko jako zemi, která už dávno není komunistická, jedná se o zemi fungující na kapitalistických principech a s jistými specifiky. Není po vůli určité části elit, že zemi vládne Putin. Ať chceme, nebo nechceme, většina obyvatel Ruské federace současného ruského prezidenta podporu-

je. To má vnitřní logiku a jestliže jenom připustíte debatu o tomhle tématu, jste pro spoustu lidí mimo hru, protože o tom se nediskutuje.

V překladu otiskujete články renomovaných médií, jako je německý Der Spiegel, Die Zeit nebo francouzský Le Monde. V českém kontextu je taková praxe poměrně vzácná. Je to kvůli ceně za autorská práva nebo čeští šéfredaktoři, respektive vydavatelé, prostě nemají zájem?

Existuje apriorní myšlenka, že to, co si píší jinde, ať si píší, my ale víme své. Snahu nahlédnout světový vývoj prostřednictvím médií z jiných zemí považují za velmi důležitou. Otevírá to nové úhly pohledu. Přijde mi, že česká média nemají zájem sem proniknout. Pokud jim téma a myšlenky nezapadnou do jejich nálady nebo orientace, tak se jimi jednoduše nezabývají.

Literární noviny mediálně spolupracují s Parlamentními listy, které vlastní byznysmen Michal Voráček a podnikatel v herním průmyslu a senátor Ivo Valenta. Jak jde dohromady obsah novin, které vedete, s Parlamentními listy, které se pohybují přinejmenším na hraně novinářské etiky?

Žádná mediální spolupráce s Parlamentními listy neexistuje. Před několika lety sice jistá dohoda fungovala, ale byla poměrně záhy vypovězena právě na základě negativních reakcí mnoha čtenářů.

Mediální spolupráce je ale stále uvedena u článků, které od vás Parlamentní listy přebírají.

Bohužel víme o jisté spolupráci naší autorky Terezy Spencerové s Parlamentními listy. Stejně jako pro ně, tak i pro nás pracuje na dohodu, takže ji v těchto aktivitách omezovat nemůžeme. S Parlamentními listy má domluvu, že pro ně jednou týdně publikuje přehled světového dění, který my přebíráme. Tady možná vzniká dojem jakéhosi institucionálního propojení, které ale neexistuje. Mně na Parlamentních listech vadí blízkost k trivializaci a snaha být prvoplánově zajímavý díky postupům, které se používají v bulváru.

Zaujal mě váš článek z letošního května, který jste nazval Spik-

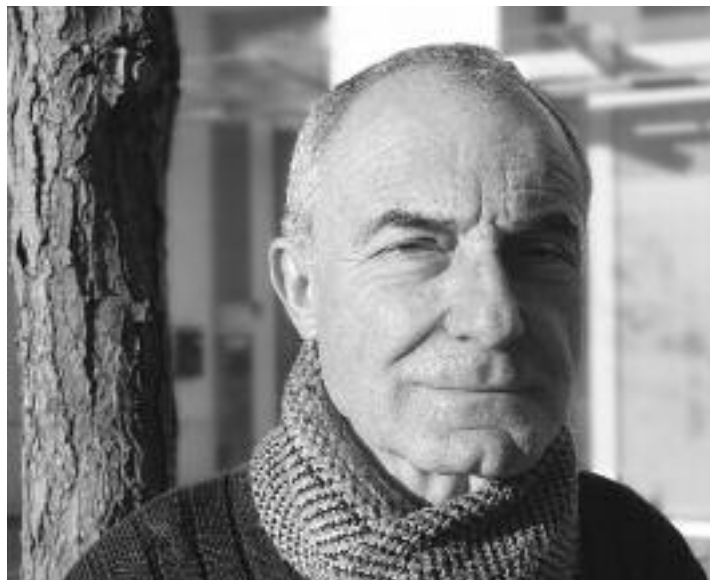

Foto Mira Antonovič

lenci investigace. Začíná slovy: „Vraždu slovenského novináře Jána Kuciaka využívají česká veřejnoprávní média k mytizaci pojmu investigativní novinář.“ Můžete váš názor blíže vysvětlit? Proč jste označil pouze veřejnoprávní média?

Veřejnoprávní média sledují poctivě, takže mohou říci, že se to tam děje. U soukromých médií si nejsem jist, zda investigaci velebí stejně jako média veřejnoprávní. Případá mi, že cizokrajný termín investigace automaticky novináře svatořečí a dělá z něj něco jiného, než je. Investigace je přece standardní složka novinářské práce a pokud ji novinář běžně neprovede, což se dnes bohužel děje, degraduje novinářské řemeslo.

Posunula vůbec smrt Jána Kuciaka investigativní žurnalistiku dál, nebo ji naopak zbrzdila?

Na celé záležitosti mi vadí jedna věc. Ještě nikdo nedokázal, že Jána Kuciaka někdo zabil kvůli jeho novinářské práci. V médiích se pořád dokola opakují jen spekulace, tisícerým opakováním se z nich postupně stává skutečnost. Pokud se prokáže jako motiv novinářský text, který někomu vadil, jedná se o velmi vážnou věc a svédčí to o nezdravé společenské atmosféře na Slovensku. Zmíněnou souvislost zatím nikdo neprokázal.

Co se týče soukromých médií, zažíváme v ČR zvláštní situaci. Premiér vlastní velký vydavatelský dům, majitel soukromé televize otevřeně, bezvýhradně až propagandisticky podporuje prezidenta republiky. Zároveň víme, že konzumenti médií jsou většinou málo kritičtí a více ovlivnitelní. Není tato praxe do budoucna nebezpečná?

Popsal jste obecný problém médií ve vyspělém světě. V obrovském množství zpráv, textů, sdělení nelze rozlišit, kdo za informací stojí, kdo ji sděluje a proč a jakou má informace relevanci ke skutečnosti. Když vám někdo řekne, že se-bevražedný atentátník v Somálsku zabil třicet lidí, přijmete zprávu jako fakt a dále ji neověřujete, ostatně nemáte ani možnost. Manipulativní potenciál moderních médií je nedozírný až děsivý. Ukazuje se to třeba i ve Spojených státech. Odpor Donaldu Trumpa vůči mediální scéně stojí na racionálním základě, protože média skutečně umějí manipulovat. Problém je, že on manipuluje taktéž. Trump i média spolu tedy hrají hru o to, kdo dá větší ránu a přebije toho druhého. Dnes neplatí, že my máme pravdu, protože máme víc fakt, ale máme pravdu, protože jsme řekli informaci jako první. Na ověřování nezbývá čas.

Zminil jste, že česká veřejnoprávní média sledujete poměrně důsledně. Máte obavu o jejich budoucnost?

Obavu mám, protože se pravidelně ozývají hlasy volající na jedné straně po zestátnění, na druhé straně po privatizaci. Podobně jako u investigativních novinářů mi však vadí, že veřejnoprávní média vytvořila ze svého názvu zaklínadlo. Zaštiťují se tím, že jsou veřejnoprávní, a tudíž mají pravdu. Ale bohužel to tak nefunguje. Když pravidelně sleduji zpravodajské

a publicistické relace České televize, děsí mě jejich selektivnost při výběru hostů, jejich nepřijemné reakce při odpovědích, které nechtějí slyšet. Někteří moderátoři dokonce začínou v těchto případech hosty peskovat a říkat jim, co si to vůbec dovolují. Má to být přece platforma otevřená všem názorům, i menšinovým. V ČT tato praxe nefunguje.

Čím to je? Má Česká televize strach z některých politiků?

Určité obavy vznikají, ale já nevím z čeho. Jednou se vypráví, že ten a ten politik má dlouhé prsty v televizi, poté se mluví zase o jiném. Pak se říká, kdo zavolal řediteli a vynadal mu za „nevhodný“ obsah. Já si však nemyslím, že se jedná jen o politiky. Významnou roli mohou hrát různé ekonomické zájmy. Určitý typ podnikatelů a developerů může mít zájem, aby se některé informace v médiích objevily, nebo naopak neobjevily. Celé je to však tolik zakuklené v kulóárech samotných aktérů, že se pravdu pravděpodobně nikdy nedozvíme.

Proč se veřejnoprávní média v Česku tolik zeňou za sledovanost, respektive poslechovost na úkor kvality? Rozpočet je přece každoročně dán koncesionářskými poplatky, takže uvedené instituce nemusejí usilovat o zisk.

Vedení rozhlasu i televize se podle mého názoru obává skutečnosti, že kdyby se ukázalo, že média veřejné služby nevysílají pro masového diváka, tak by si před politiky odkrylo záda. Politici by si pak mohli říct, koho veřejnoprávní média vlastně oslovují a proč chtějí vybírat koncesionářské poplatky, když oslovují pouze určité procento obyvatelstva. Proč by tedy měli všichni koncesi platit. Samozřejmě jsou tyto argumenty nasnadě. Proto existuje obava, aby soukromí vysílatelé nezahnali veřejnoprávní média do kouta.

Studoval jste žurnalistiku a v rámci novin vedete kurz tvůrčího psaní. Dá se naučit člověka dobře psát? Jakou roli hraje v této disciplíně talent?

Na setkáních členů asociace Evropského programu tvůrčího psaní jsem se o tom bavil s představiteli Belgie, Francie, Itálie, Španělska nebo Polska a všichni s úsměvem říkali, že naučit člověka dobře psát nejde. Programy tvůrčího psaní nejsou určeny k tomu, aby člověk po jejich absolvování napsal román. Spíš by měl absolvent zjistit, jak mu to funguje v hlavě a jakým způsobem by se mohl lépe vyjadřovat. Tvůrčí psaní je určitý způsob komunikace s lidmi a ujasnění si vlastního života.

Jaká je úroveň studia žurnalistiky na českých vysokých školách? Je člověk, který absolvuje tento obor, připraven stát se kvalitním novinářem?

V 90. letech jsem nějaký čas přednášel budoucím novinářům na Fakultě sociálních věd UK. Viděl jsem hluboký nezáměr o školu a velkou dychtivost po praxi, protože v té době bylo v mediálním oboru opravdu mnoho pracovních příležitostí, protože stále vznikaly nové a nové

redakce. Určitou dobu jsem přednášel také na soukromé Literární akademii Josefa Škvoreckého, tam jsem zase viděl naprostou osobnostní nevyhraněnost. Ti lidé se sice měli učit něco, co je mělo připravit na fungování v mediální krajině, ale vůbec nešlo o psaní. Nehrálo tam žádnou roli. Ti lidé tíhli spíše k marketingu nebo obecně k práci v reklamě.

To docela kontrastuje s charakterem profesie třeba v první polovině 20. století, kdy do novin přispívali kvalitní novináři.

Ano, tehdy se rozumělo takřka samo sebou, že v novinách pracují čeští spisovatelé, protože uměli perfektně formulovat myšlenky. Od dnešního novináře se nevyžaduje, aby uměl psát nebo měl osobitý styl. V redakcích není tlak na individualitu a žurnalistika se zmechanizovala. Stalo se z ní celkem neatraktivní zaměstnání. Třeba v Polsku si ještě udržují žurnalisty, kteří píšou reportáže jako literaturu, které poté mohou vyjít knižně. To, co u nás vychází knižně například od novináře Jaroslava Kmenty, je bohužel literárně upadlá macha. Knihu nejsem schopný i přes zajímavou fakta číst, autor nedokáže zaujmout jedinou větou. Styl psaní se prostě na dnešních žurnalistických učilištích nepěstuje.

Působil jste třináct let jako šéfredaktor časopisu Reflex. Říká se, že Reflex za vašeho působení četli i intelektuálové. Souhlasíte s tím, že po vašem odchodu šel časopis po obsahové stránce dolů? Stojí za tím prodáváný náklad? Pro úplnost uvedu, že Reflex vychází v rámci mediálního domu Czech News Center, který vydává mimo jiné Blesk, AHA! a další tituly.

Samozřejmě, že jde o náklad. Jakým způsobem se nákladu dosáhne, to už management vydavatelské firmy příliš nezajímá. Pokud existuje náklad, tak je to asi dobře, drží se reklama a noviny fungují. Paradoxní je, že v době, kdy jsem v Reflexu působil já, byl schopný časopis vydělávat neuvěřitelné množství peněz, i když se tam nepěstovaly žádné bulvárnické praktiky. Velký rozdíl spatřuji mezi tím, jak se dělávaly rozhovory v oné době a jak dnes. Je zcela běžnou praxí, že dnes redaktor pošle otázku e-mailem. Dříve se redaktor s respondentem sešel třeba i vícekrát, což je dnes nepředstavitelné.

Dne 21. srpna jsme si připomněli padesát let od začátku okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy. Vy jste byl tehdy v Normandii na mezinárodním budovatelském táboře. Když jste se dozvěděl, co se tu děje, nevažoval jste, že ve Francii zůstanete?

O okupaci mi řekla dívka, se kterou jsem si dopisoval. Okamžitě jsem jel stopem do Paříže, kde byla demonstrace a my se scházeli u československé ambasády. Shodou několika okolností jsem se s kamarádem po nějaké době ocitl u jedné francouzské dámy, u které jsme bydleli. V září 1968 jsem se jí zeptal, zda mám ve Francii zůstat, nebo zda se mám vrátit domů a ona mi řekla zcela bez váhání, ať se vrátím, protože Francouzi jsou strašně xenofobní. Jedním z nočních vlaků jsme se vrátili do Prahy, kde bylo nádraží plné tanků...

Ceny svobody tisku pro statečné ženy

Výbor pro obranu novinářů (Committee to Protect Journalists, CPJ) se letos rozhodl udělit Mezinárodní cenu svobody tisku výhradně ženám. Oceněny byly Amal Khalifa Idris Habbaniová ze Súdánu, Nguyen Ngoc Nhu Quynh z Vietnamu, Luz Mely Reyesová z Venezuely a Anastasija Stankoová z Ukrajiny. Cenu Gwen Ifliffové udělovanou rovněž za prosazování svobody tisku získala filipínská novinářka María Ressaová.

● Jaroslav Veis

Amal Habbaniová

Nezávislá novinářka už deset let kritizuje súdánské vládní úřady a mocenské struktury za kruté zacházení s občany, kteří protestují proti zneužívání moci. Stejně dlouho musí čelit nejrůznějším formám nátlaku, vyhrožováním počínaje a zavíráním do policejní vazby konče. Súdánská bezpečnostní služba proti ní používá nejrůznějších forem represe: Už v roce 2012 donutila jejího zaměstnavatele – noviny Al-Jarida, aby přestal tisknout její texty, o rok později jí bylo zakázáno cestovat a když informovala o policejní brutalitě, byla několik dnů zadržována a bita ve vazbě.

V roce 2017 byla za zpravodajství ze soudního procesu s organizací hájící lidská práva obviněna z šíření falešných zpráv a odsouzena k vysoké pokutě, kterou nemohla zaplatit. Propuštěna byla až poté, co byly peníze na pokutu získány prostřednictvím crowdfundingové kampaně.

Situace se opakovala i letos: V lednu byla uvězněna poté, co publikovala zprávy o demonstracích v Chartúmu vyvolaných obrovským nárůstem inflace. Ve vězení strávila 35 dnů, dozorcí ji bili elektrickými obuškami a i jinak jí ubližovali. Propuštěna byla až po zaplacení další vysoké pokuty, na kterou byly peníze získány opět crowdfundingem.

Její případ není v Súdánu zcela ojedinělý. Tamní úřady už dlouhá léta konfiskují nepohodlné noviny a využívají všech prostředků k potlačení kritického zpravodajství. V listopadu 2017 vláda potvrdila novelu tiskového zákona rozšiřující cenzuru médií.

Nguyen Ngoc Nhu Quynh

Vietnamská bloggerka byla loni odsouzena na 10 let vězení za sérii kritických textů publikovaných na síti, ve kterých se zaměřovala zejména na znečišťování krajiny průmyslovými jedy. Soudní jednání trvalo jediný den a oficiálním důvodem odsouzení byla „nepřátelská protistátní propaganda“.

Nguyen Quynh své texty publikovala pod pseudonymem „Máma Houbičky“ – tak podepisovala první příspěvky posílané na mateřské fórum poté, co se jí narodila dcera, již něžně říkala Houbička. Postupně se přestala zabývat běžnými „maminkovskými“ tématy a začala psát o sociálních a zejména environmentálních problémech země. Zlomovým okamžikem byl rok 2006, kdy během nemocničního pobytu byla svědkem zoufalých situací chudých pacientů, kterým byla odmítána péče jen proto, že neměli peníze na podplacení personálu. Nguyen Quynh patřila mezi zakladatele sítě vietnamských bloggerů, zaměřené na publikování zpráv, jež

by do vládou kontrolovaných médií nepronikly.

Represivní aparát ve vězení Nguyen Quynh odepírá zdravotní péči. S cílem co nejvíce omezit návštěvy rodiny byla také přemístěna do věznic na opačném konci země.

Luz Mely Reyesová

Investigativní reportérka zahájila žurnalistickou kariéru v regionálních médiích v době, kdy se pozdější prezident Hugo Chávez pokusil násilným převratem poprvé zmocnit vlády. Brzy se však přesunula do Caracasu a začala psát do významného deníku El Nacional, odkud přešla do nerozšířenějšího listu Últimas Noticias. V roce 2012 se jako první žena v zemi stala šéfredaktorkou celostátního deníku. Noviny Diario 2001 zaujímaly pod jejím vedením kritický postoj k vládě, která se je trvale pokoušela donutit k odhalení jejich informačních zdrojů.

V roce 2015 Luz Reyesová noviny opustila a se dvěma kolegyněmi založila nezávislý webový portál Efecto Cocuyo, který se díky úspěšné crowdfundingové kampani úspěšně rozvíjel a je dnes nejvýznamnějším nezávislým informačním médiem v zemi, v níž se pod autokratickými vládami Huga Cháveze a Nicolase Madura míra svobody tisku soustavně snižuje. Reyesová a její tým proto kromě vydavatelské činnosti pořádá studijní workshopy a panelové diskuse na podporu investigativní žurnalistiky, na jejichž organizaci spolupracuje s dalšími nezávislými médii v Mexiku, Peru a v Kolumbii.

Anastasija Stankoová

Nejmladší z oceněných novinářek zahájila profesní kariéru jako redaktorka ukrajinské main-

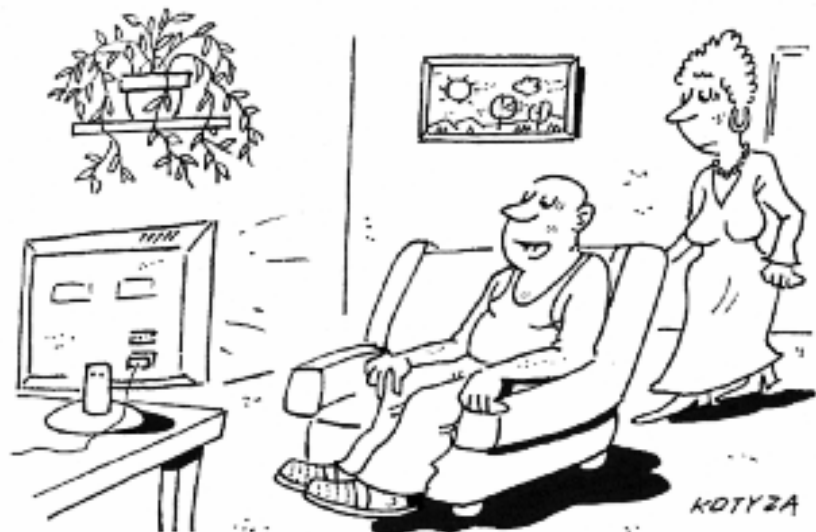
streamové televize Peršy a kanálu TVi. V roce 2013 se připojila k zakladatelům nezávislého kanálu Hromadska TV, pro který zpravodajsky a publicisticky pokrývala revoluční události na kyjevském náměstí Majdan. V roce 2014 byla zpravodajkou během krymského referenda a následné anexy poloostrova Ruskem. O dva měsíce později ji i jejího kameramana Ilju Bezkorovaného zadrželi jako rukojmí ozbrojenci tzv. Luhanské lidové republiky, po několika dnech však byli propuštěni.

Hlavním tématem reportáží Anastasie Stankoové byly vedle bojových operací také tíživé životní podmínky lidí žijících v oblasti konfliktu. Velký ohlas měl její projekt zaměřený na příběhy těchto lidí. Natočila také unikátní rozhovory s příslušníky speciální policejní jednotky, obviněnými z hromadného vraždění neozbrojených demonstrantů na Majdanu, a zabývala se případy porušování lidských práv lidí nelegálně zadržovaných ukrajinskou politickou policií.

Nositelka Ceny Gwen Ifliffové **María Ressaová** je zakladatelkou filipínského internetového serveru Rappler, který podrobně mapuje kontroverzní politiku prezidenta Duterte. Téměř tři desetiletí vedla zpravodajské redakce CNN v Manile a později v Jakartě.

Ceny svobody tisku budou letošním laureátkám slavnostně uděleny 20. listopadu 2018 v New Yorku.

Autor čerpal z oficiálních informací CPJ

**HONEM MÁMO, ZA CHVÍLI VYSÍLAJÍ STOPADESÁTÝSMÝ
DÍL SERIÁLU SEŠTAVOVÁNÍ VLÁDY.. !!!**

Otevřený dopis

Ať platí internetoví giganti! Jinak média skončí

Byl jsem na reportáži v Mosulu, bývalém hlavním městě Islámského státu na severu Iráku. Snažil jsem se co nejlépe zachytit radost dětí, které se ve zničeném městě vrací po třech letech do školy. Tu jim zavřeli džihádisté, kteří město ovládali až do loňského roku. Seděl jsem s fotografem a kameramanem AFP v kavárně krátce před naším návratem do Bagdádu. Tehdy moji pozornost na počítači upoutal článek o autorských právech a snaze, aby byla zavedena i pro novináře.

● Sammy Ketz

Po pěti letech ve válkou zmítané Sýrii, kde jsem mnohokrát těsně unikl kulce ostřelovače, jsem potřetí od roku 2003 přijel do Iráku. Za více než 40 let v novinářské branži jsem byl svědkem, jak počet novinářů na místě, kde se něco děje, postupně klesá. Rostou přitom rizika, která novináře mohou stát život. Stali jsme se terčí a naše výjezdy stojí čím dál více peněz.

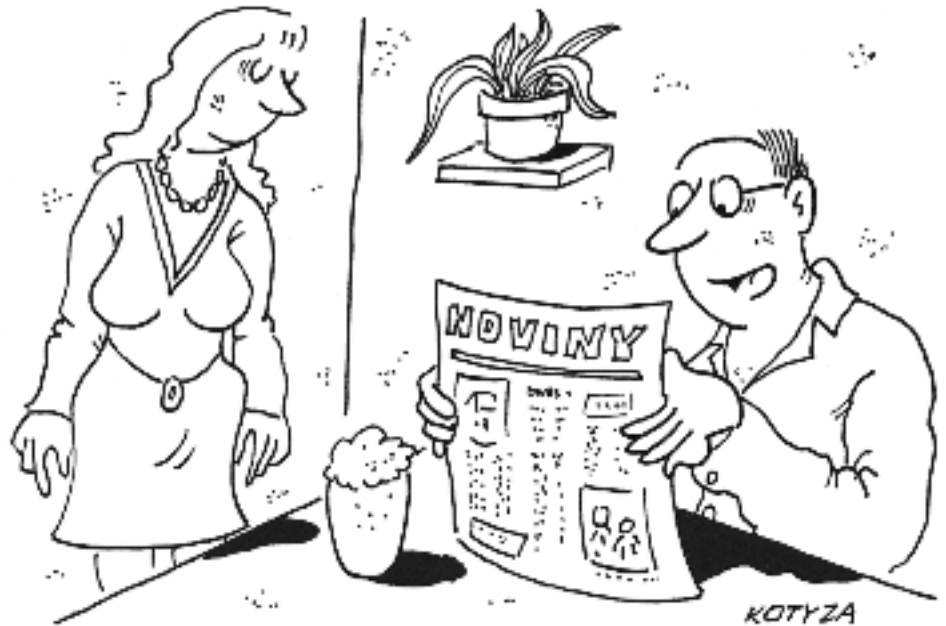
Časy, kdy nám stačila bunda, tričko a v kapse nějaký doklad, jsou už dávno pryč. Teď potřebujete neprůstřelnou vestu, pancéřované vozy, někdy i osobní strážce a také pojištění. Kdo všechno tohle platí? Média. A platí hodně.

Navzdory tomu, že platí obsah a posílají novináře, kteří riskují vlastní život, aby vytvořili spolehlivé, komplexní a důvěryhodné zpravodajství, nejsou to oni, kdo z toho profitují. Jsou to internetové platformy, které nemusí zaplatit ani cent. Je to úplně stejné, jako když přijde někdo cizí a naprosto bezostyšně sklídí plody vaší práce. Nic takového nemůžete v demokracii omluvit a není to ani morálně ospravedlnitelné. Mnoho přátel skončilo s novinařinou, protože jejich vydavatelství buď zkrachovalo, nebo jim už nebylo schopné platit. Až do doby, kdy pověsili svoje pera a fotoaparáty na hřebík, trávili často čas schovaní někde za zdí, zatímco se země otřásala výbuchy a kolem nich létaly střely. Zároveň byli plni štěstí, když mohli světu popsat, co viděli na vlastní oči. Mimo jiné neuvěřitelná setkání se skutečnými válečníky a jejich po zuby ozbrojenými pomocníky, kteří si pohrávali s pistolemi a noži ve chvíli, kdy dělali rozhovor s jejich šéfem. Cítili nesnesitelnou lítost, když se setkali s otopělými civilisty, zatímco ženy se snažily ochránit své děti v bunkru, jehož stěny se otřásaly pod sprškou kulek a výbuchů.

Volný přístup k internetu v ohrožení? Lež!

Média trpěla velmi dlouho, než se jim podařilo zareagovat. Vypořádávala se ovšem spíše s následky než s příčinami. Protože jim došly peníze, propouštění nabralo často až absurdních rozměrů. Zůstaly noviny, kde prakticky nejsou novináři. To musí skončit. Práva médií musí být respektována, aby mohla přinášet spolehlivé zpravodajství. Výnos z prodeje musí patřit těm, kdo obsah skutečně vytvářejí. Ať jsou to novináři, nebo umělci.

Už nejsme schopni dále snášet lži Googlu a Facebooku, že směrnice o autorských právech ohrozí volný přístup lidí k internetu. Ne!

MARUŠKO, UŽ JE TADY TAKY VAROVÁNÍ, ŽE ČETBA DENNÍHO TISKU JE ZDRAVĚ ŠKODLIVÁ...!!!

Volný přístup k internetu zůstane, protože internetoví giganti mohou platit médiím za obsah, který nyní využívají zdarma. Média tak nebudou muset získávat peníze od čtenářů.

Zdá se vám to nemožné? Ani náhodou. Facebook v loňském roce vydělal 16 miliard dolarů, Google 12,7 miliardy dolarů. Oni prostě také musí platit účty. A musí je platit do té míry, aby média přežila. Internetoví titáni pak budou skutečně přispívat k rozmanitosti a svobodě tisku, kterou podle svých vyjádření podporují.

Jsem přesvědčen, že europoslanci, kteří se nechali oklamat podvodným lobbingem, nyní chápou, že volný přístup k internetu není v ohrožení. V ohrožení je svoboda tisku, protože ve chvíli, kdy novinám dojdou novináři, svoboda zmizí.

Nesčetněkrát jsem se setkal s lidmi, kteří byli zcela bezbranní a chtěli po mně jen jednu

Autor je francouzský válečný zpravodaj, šéf pobočky AFP na Blízkém východě. Je nositelem mnoha novinářských ocenění. Tento jeho otevřený dopis adresovaný poslancům Evropského parlamentu podepsala řada evropských novinářů.

věc. „Řekněte lidem, co jste viděli. Jedině tak máme šanci, že budeme zachráněni.“ Mám jim snad odpovídat následovně? „Nesnažte se dělat si plané naděje. Jsme poslední novináři. Bryz tu již nebudou žádní, protože nám došly peníze.“

Pamatujte na to, že Facebook a Google nezaměstnávají žádné novináře a nevytvářejí žádný obsah. Ale dostávají zaplacenou za reklamu, která se zobrazuje u obsahu, který novináři vytvářejí.

Každý den novináři zkoumají všechny aspekty života, aby mohli informovat občany. Každý rok jsou oceňováni ti nejstatečnější a nejvíce talentovaní z nich. Nemůžeme dovolit, abychom neměli koho oceňovat, protože žurnalistů prostě nebude dost. Je na čase s tím něco udělat. Evropský parlament musí drtivou většinou hlasů podpořit autorská práva, aby přežila demokracie a jeden z jejích nejvýraznějších symbolů novinářina.

Text, který vyšel v Lidových novinách, otiskujeme s laskavým svolením redakce LN.

Evropský parlament směrnici o autorských právech schválil 12. září v poměru 438 ku 226 hlasům. Poslal ji tak do dalšího čtení a k případným úpravám.

Byl to tanec mezi vejci, ale stál za to!

Říká šéfredaktor MY 68 a MY 69 Vladimír Mates

Novináři před padesáti lety okusili závan svobody tisku. I za něj bylo Československo potrestáno okupací. Sovětská propaganda tehdy a její dědicové dnes – v Rusku i u nás – rádi manipulují s interpretacemi událostí roku 1968, a nejen s nimi. Na otázky o tom, jaké bylo pražské jaro pro novináře, jaké „tání“, které mu předcházelo, i to, co následovalo, a má-li to co říct k dnešku odpovídal Mediažurnálu pravděpodobně poslední žijící a dosud píšící šéfredaktor z osmašedesátého Vladimír Mates (*1933), šéfredaktor tehdy prestižního časopisu MY 68 a MY 69.

● Luďa Razimová

Víte, že od letošního ledna vychází nové MY?

Nevím. Ignorantum mare. Čili: toho, co nevíme, je celé moře. A víte Vy, že naše MY 64–69 nebylo ani první ani poslední? Snad první bylo MY 47, tištěné na novinovém papíru a vonělo široko daleko. Brzo však někomu vonět přestalo. Pak jsme byli my a po sametové revoluci začalo MY vycházet znovu. Nemělo však dlouhého trvání (1990–1991). Šéfredaktorem byl Mirek Jelínek (2001–2009 předseda SN ČR). Když jsem se na něj jako šéfredaktora deníku Mladá fronta v šedesátém osmém obrátil s článkem navrhujícím exhumaci Jana Masaryka, jež by mohla přiblížit objasnění jeho smrti, vyhověl mi. A když jsem se ho za hluboké totality ptal, co teď dělá, odpověděl, že střechy. Zažertoval jsem, že pořád šplhá nahoru.

Vraťte se k „myčku“ (jak se měsíčníku MY všeobecně říkávalo), které vycházelo v letech 1964 až 1969, kdy bylo z politických důvodů zastaveno. Čím se lišilo od ostatních periodik? Nebylo to jen neobvyklým téměř čtvercovým formátem, který mnohým utkvěl v paměti dodnes.

Napřed bych předeslal, protože brát si cizí zásluhy, to se nemá, že od samého začátku byl šéfem Jaroslav Kokoška. Já byl pověřen řízením redakce koncem sedmašedesátého a šéfredaktorem až v letech 1968 a 1969, a mým svobodně vybraným zástupcem Michal Novotný (od roku 1992 šéfredaktor, později i ředitel stanice ČRo Regina Praha). Do té doby byli šéfové a jejich zástupci dosazováni. Onehdy nám třeba vrazili do redakce vojáka (prý o nich málo píšeme). Zkrátka: byl to Jaroslav Kokoška, kdo „myčko“ doslova vydupal ze země, jakmile se poměry trochu uvolnily. Já byl jeho loajálním zástupcem. Značný podíl na zrodu a podobě časopisu měl také Sláva Jílek. Nejen grafik. Také tvůrce naší do té doby nevidané soutěže kresleného humoru a rubriky „O miskou vtipné kaše“. (Vůbec prvním jejím výhercem byl nedávno zemřelý Vladimír Renčín.) Také zastánce mladých výtvarníků. (Nejenže je propagoval na stránkách časopisu, ale např. uspořádal na nádvoří galerie Platýz jejich setkání s publikem, na „Trhy pod plachtou“ sem přišlo 5 000 lidí a mohli kupovat díla mladých umělců, mezi nimiž byl i později světoznámý malíř a grafik Jan Kristofori.)

Nač a na jakého čtenáře bylo MY hlavně zaměřeno?

Představovali jsme hlas tehdejší současné mla-

dé generace. Proto MY 64, 65 atd. „Pro ty,“ jak se uvádělo a odpovídalo skutečnému zaměření našeho měsíčníku, „kteří se hlouběji zajímají, co se děje kolem: V politice, ekonomice, kultuře, sportu apod.“ V podstatě to byl z počátku časopis „pokrokový v mezích zákona“, abych parafrázoval z názvu fiktivní Haškovy strany. Později se to jaksi „zvrtilo“ (viz stranický už normalizační dokument z roku 1970 Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti, kde jsme také několikrát jmenováni, či spíše pranýřováni).

Od začátku jsme chtěli, tedy Kokoška vyžadoval, aby bylo všechno nové a jinak. Proto např. testy. Testovali jsme stav věcí v nejrůznějších oborech, a napsali o tom. Například o nedocenených mladých vynálezcích „Edisonovská martyria čs. typu“ (MY 66, č. 8) apod. Když jsem psal vůbec první test – na téma „Studenti, mensy, kalorie“ – a měli jsme s tím jít do televize, zval jsem tam tlustého kuchaře, Moravec se jmenoval. Odmítl: „Kdepak, ještě by si lidé mysleli, že jsem ty chybějící kalorie sežral!“

A jiné než v jiných médiích byly i naše další rubriky: Problémy kolem nás, Kuriozity/seriozity, Teleobjektivem, Kalendář připomíná ... Po stopách kritického dopisu, tu nám pravidelně psal tehdy student Jan Kavan (1998–2002 ministr zahraničních věcí ČR). Jeho matka byla

Angličanka, tak to byla prácička na každé větě, když jsem ji po něm redigoval; a taky průšvihy... Později se „vypsal“.

Publikovali jsme rovněž poezii mladých talentovaných básníků nebo i takových, jako byl vynikající a protitotalitní Jan Zahradníček (např. „Znamení moci“ v č. 3/1967). Také dopisy, včetně těch, které nás kritizovaly (v rubrice ohlasů „Přečetli – napsali“).

Jak se k vám v době „tání“, tedy ještě před pražským jarem, choval vydavatel? Tím byla Mladá fronta, že?

Copak ta. Ta jen čekala, až dojde k nějakému maléru. Ale ÚV ČSM (Ústřední výbor Československého svazu mládeže)... Vzpomínám, že jsme měli článek o Beatles. Číslo hotové, před distribucí. Jenže ÚV KSČ přijal na poslední chvíli nějaké usnesení proti nim. Zavolali nás k Batrlovi. Marně jsme to vysvětlovali dlouhými výrobními lhůtami. Tenkrát neuvěřitelných šest týdnů (a barevná obálka ještě víc!). Tajemník ÚV ČSM Batrla si nechtěl dát vysvětlit, že jsme nemohli předpokládat pozdější stranické usnesení. Navrhoval: celý náklad do stoupy nebo článek začernit. Neuvěřitelná předposr...

Jak jste to vyřešili?

Nakonec nijak. A nic se nestalo! Prošlo to bez ničeho! Jak jsem uvedl: před.....st. Článek

Foto Petr Horník, Právo

„Rolling Stones contra Beatles“ byl zveřejněn v č. 7/1966.

Co Vás napadne, když se řekne „Hovory s mládeží“?

Strana (rozumí se samo sebou, že komunistická, protože v té době jediná vládnoucí) tenkrát rozhodla, že bude upřímně vést „Hovory s mládeží“. Jak to myslela, dokládá příklad našeho „myčka“. To byla daň, kterou jsme museli odvést. Dal jsem se pozvat na aktiv funkcionářů mládežnických organizací v nejdělničtějším obvodu Prahy. To byly otázky na tělo, panečku! Mnozí, kteří je kladli, nic nevěděli o tom, že existuje tuhá cenzura, jak jsem jim s chutí prozradil. A nezaručil jim, že na ně dostanou odpověď. Znal jsem už své pappenheimské. Ani se nedívám, tak byly ostré, že na ně Hendrych, muž v KSČ č. 2, neodpověděl, jak jsme měli slíbeno. Vzkázal nám, že „nebude odpovídat na dotazy z nějaké schůze a ať redakce hezky postaví otázky svoje“. Zřejmě nějaké hezké. Tak „upřímně“ to myslel přední činitel strany ještě v roce 1967 (pozn. red.: karikatura Jiřího Hendrycha v MŽ 2/2018 na str. 2).

JEN SI TY NOVINY NECHTE I BEZ NICH MNĚ JE DNESKA OD RĀNA PĚKNĚ ŠOUFL...!

S kterými autory jste spolupracovali?

Objevili se u nás i Suchý, Škvorecký, Wernisch, F. A. Elstner, Mlynář, Lustig, Holman, Sigmund, Malina, atd. atd. Ale hlavním našim autorem byl Procházka.

Řekla bych, že Jan Procházka se svou rubrikou „A co si o tom myslíte Vy?“ byl Vaším esem v rukávu. Čtenáři na jeho názory každých měsíců netrpělivě čekali a kupodivu některé jeho myšlenky v části sečetlé veřejnosti rezonují také dnes.

Ano, spisovatel a scenárista Jan Procházka (1929–1971) napsal už do prvního čísla kritický článek „Oni ‘64“. Od třetího čísla roku 1965 až do konce „myčka“ byl u nás autorem pravidelným. Na stránkách „myčka“ odpovídal na otázky, které mu pokládali mladí lidé, čtenáři. Jeho věty byly úsporné, srozumitelné, blížily se tak či onak pravdě. A na svou dobu byly velice vážné i odvážné.

Vzpomínám si na článek o Masarykovi, který vyšel nejřív u nás, až skoro po roce v Literárních novinách. Byl odpovědí na otázku J. Hory z Příbrami „Jaký je Váš názor na T. G. Masaryka?“ Vyšel v jeho rubrice (MY 66/č. 11) v době, kdy jméno prvního československého prezidenta jste ve škole neslyšeli a mělo být vůbec vymazáno z paměti národa.

Nebo na obsáhlý dopis a otázku Soni Plecháčkové z Pardubic, aby vysvětlil, jak je možné, že v Sovětském svazu je situace taková, jaká je, že viděla na ulicích i žebráky... Předával jsem jí Honzovi s obavami. Uvažte, vždyť to bylo za totality! Něco jako svatokrádež! Odpověděl, jak to jen uměl. Opravdový tanec mezi vejci. Zveřejněno v č.1/1967.

Co na to tehdejší cenzura?

Bránili jsme se vysvětlením, že Honza chodí k samotnému prezidentovi, je členem ÚV KSČ (jenže jakým?!, vyloženě reformním!!). Hájili

jsme se před cenzory tím, že by jako takový nemile nesl, kdyby někdo zasahoval do jeho textu. I když je pravda, několikrát jsme ustoupit museli; viz o tom v prvním vydání jeho knihy „Politika pro každého“, jež vyšlo v MF v roce 1968, po roce 1989 vyšlo i druhé. Zdrucující většina článků tam byla z našeho „myčka“. Cenzura se zkrátka bála vysokých postů.

Jenže žebráci v zemi údajně nejsvobodnější na světě? Taková rána.

Jak to dopadlo?

Dnes se tomu – Daleko od Moskvy, jak zní název nám prastarým známého románu – můžeme zasmát, ale tenkrát? Velvyslanec tehdejšího Sovětského svazu, myslím, že to byl Červoněnko, se pozval na Hrad a tam – v pracovně prezidenta Novotného – mlátil několika čísly „myčka“ neustále o prezidentský stůl a žádal vysvětlení, co to má být. Že by u nich mohli existovat žebráci – pravda, jsou tam dodnes – to přece nemohl uznat! V časech, kdy se noviny mohly (povinně) upsat, jak je Sovětský svaz ve všem nejlepší, náš vzor? Hrůza hrůz pro všechny tehdy „věřící“! Po odchodu rozhořčeného diplomata prý Honza poznamenal: „Budou si muset zvykat.“ A prezident to prý po něm opakoval. Mám to od něj jako přímého svědka.

Když přišlo pražské jaro, čím bylo pro vás v redakci jedinečné?

Samozřejmě, že jsme všichni jásali, když jsme se dověděli výsledky lednového pléna ÚV KSČ. Ale ještě před tím, někdy v prosinci, jsem byl pozván na začátek ledna „na kobereček“. Moc jsme si dovolovali. Byl jsem si jist, že si jdu pro výpověď. To osudové plenární zasedání ale začalo už v prosinci, bylo pouze přerušeno Vánocemi, a tak vedoucí oddělení, kam jsem se měl dostavit, věděl zřejmě dříve než já, že Hendrych – „žába na prameni“ – prohrál. Proto se mě

místo výpovědi zeptal, jak si teď po změnách představujeme svou práci. Odpověděl jsem, že budeme usilovat o vydávání týdeníku.

A pak se všechno tak krásně rozjízďelo. Naděje na zlepšení byla veliká. Vzednutí všeobecného zájmu obyvatel o vývoj společnosti. Nastala doba sice neklidná, ale pro novináře úžasná.

Můžete uvést některá témata, která se na vašich stránkách v prvních osmi měsících roku 1968 objevovala?

Otevírali jsme témata do té doby zapovězená. Kromě těch, s nimiž se čtenáři logicky mohli setkat i v ostatním tisku, jsme měli další nová. Tak třeba anketa „Nemlčte!“. V ní se k aktuálním problémům, o nichž se do té doby psát nesmělo, vyjadřovali postupně v několika číslech mladí intelektuálové, nejprve čeští a slovenští, pak i několik polských, ruských a německých. Nebo v č. 3/1968 Jan Procházka odpovídal na otázku A. Jiráňka z Opavy: „Skutečně si myslíte, že je možné vybudovat prosperující socialismus?“ Seriál „Kdo zatrhł tipec Zlatému slavikovi?“ odhaloval způsoby režimních pomluv Waldemara Matušky a Evy Pilarové. Reportáž „Potká jeden dva a je z toho happening“ o novém žánru, u nás zatím neznámém, o happeningu, který organizoval Eugen Brikcius (filozof a spisovatel, v sedmdesátých letech vězněn za údajné hanobení Sovětského svazu). Pozdější – už normalizační – moc dodatečně pobouřil citát z Hamleta na obálce č. 5/68: „Hleďte, abyste to vymýtili nadobro. A nedovolujte těm, kdo u vás hrají šašky, aby mluvili víc, než mají v textu!“ Karel Jezdinský napsal o Titovi (prezident Jugoslávie J. B. Tito byl u nás tabu) stať „Maršál, který nám zkomplikoval dějiny“.

Začali jsme otiskovat Zábranův překlad u nás do té doby nepublikovaného románu Borise Pasternaka „Doktor Živago“ (V SSSR byl kvůli politickým poměrům vydán až o 20 let

později, ačkoliv už v roce 1965 byl podle něj v USA natočen film ověčený pěti Oscary). V č. 4/1968 „Dva pohledy dvou Procházek na cenzuru“. Jedním z nich byl císař František Josef I., pro kterého někteří Češi používali přezdívku „Starej Procházka“. Měl ji získat při návštěvě Prahy na základě novinové popisky k fotografii z otevírání nového mostu. Zněla prý „Procházka na mostě“. Zatímco legenda o vzniku přezdívky historiky doložena není, fakt, že tak o mocnáři mluvili i TGM či Karel Kramář (první ministerský předseda samostatného Československa), ano. Stejně jako jeho nesmrtelný výrok o cenzuře: „Naše cenzura je blbá.“ Druhý – spisovatel Jan Procházka – se rozhovořil o zrušení cenzury. Do 1. vydání jeho knížky Politika pro každého mi Honza napsal věnování: „Vladimíru Matesovi, že udržel rubriku mých keců i vzdor zemětřesení. Jan Procházka 29. 7. 1968.“

Pak přijely tanky. Co jste dělali po 21. srpnu 1968?

Bezprostředně po obsazení vojsky Varšavské smlouvy jsme vydávali „myčko“ denně o jednom listě normálního novinového formátu. Proti okupantům. Jako všichni. Jen jsem měl strach, „aby nám to vydrželo“. Totéž jsem prohlásil na velké sešlosti, tuším v Adrii či Filmklubu, kde se vedly optimistické a vesměs „silácké“ řeči. Vydrželo to jenom chvíli. Když jsme se pak mohli vrátit do redakce, pokračovali jsme s měsíčníkem MY, pořád ještě se leccos dalo uveřejňovat. Týdeník Student skončil hned po podepsání tzv. Moskevských protokolů našimi představiteli. Přijal jsem k nám dva jeho redaktory – Petra Feldsteina (od roku 1990 v Československé a České televizi) a Tomáše Pěkného (po listopadu 1989 jeden ze zakladatelů týdeníku Respekt).

Do kdy se daly „napínat struny“?

Do 4. čísla/1969. Tiskli jsme věci, za které nám čtenáři vyjadřovali vděk, už se ale postupně museli učit číst a my psát mezi řádky.

Ještě jsem stačil vymyslet a uskutečnit spolu s celou redakcí anketu se známými osobnostmi z celého světa. Jedna z otázek (už taktická) byla: „Co byste se chtěl v roce 1969 dočíst o Československu?“ Odpověděli mj. Sławomir Mrozek, polský satirik, Thor Heyerdahl, Arthur Miller, Heinrich Böll, Ray Bradbury, Max Brod (dědic Kafkův) a další. Ze socialistických zemí se ozvali už jen Maďaři. (V „myčku“ ji najdete v č. 2 a 3/1969.) Svobodné slovo, tehdy deník, přetisklo doslova celou anketu. Deník a sál z měsíčníku. Pravda, bylo to něco mimořádného – či lépe – byly to mimořádné osobnosti.

Pod titulkem „Důvěra lidí je pro politika něco jako kleště pro kováře“ jsme měli v č. 4/1969 rozhovor s univerzitním profesorem Vladimírem Kadlecem (za normalizace jeden z prvních signatářů Charty 77), který byl od dubna do prosince 1968 velmi i studenty oblíbeným ministrem školství. Nejedna z jeho vět i po 50 letech platí a slušela by mnohým našim dnešním politikům.

Zatímco Mladý svět pořádal už několik let anketu popularity zpěváků Zlatý slávik, vy jste zorganizovali autorskou soutěž Song 69.

Bohužel měla jen 1. ročník. Většina písní se vyjadřovala k době, někdy v alegoriích. Na koncertu finálových písní v Divadle Jiřího Wolker (dnes Divadlo v Dlouhé) nejvíce zaujaly protest-songy tehdy mladých písničkářů z Karlova mostu „Hospodskéj“ Jaroslava Hutky a vítězný „Prasácký úrvanci“ Palečka a Janíka. Mimo soutěž vystoupil i Karel Kryl. S ním jsme později měli v redakci besedu ve stylu „Bratříčku, zavírej vrátka!“ a po ní jsme se dohodli, že bychom měli zmizet někde na stavbách. Druhý den přišel za mnou jeden redaktor s tím, že prý by to ještě zkusili. Dali dohromady 5. číslo/1969, do distribuce snad už ani nepřišlo. MY bylo společně s Reportérem definitivně zastaveno. Padlo na oltář normalizace mezi prvními.

Jaký jste měli náklad?

Když jsme v roce 1964 začínali, tak 25 000, v osmašedesátém a když jsme končili, byl náklad 100 000 výtisků. Nebýt přidělového systému na papír, zájem čtenářů byl, mohl by být náklad ještě vyšší.

Co jste potom dělali?

Jak kdo. Někdo živořil, někdo ne. Já jsem skončil na takřka dvacet let na stavbě jako zámečnick. Často jsem si opakoval: „Na dělnické šatně není nám tak špatně.“ Ve volných chvílích jsem se s naší partou věnoval melouchům a své zálibě: onomastice, což je věda o původu vlastních jmen. Po revoluci jsem začal znovu publikovat. Od konce devadesátých let jsem vydal několik knížek pod společným hlavním titulem „Jména tajemství zbavená“.

Jak přijde novinář k onomastice?

Během studií žurnalistiky tehdy (1953–1958)

na Filologické fakultě Univerzity Karlovy jsme měli na češtinu věhlasného jazykovědce univerzitního profesora Vladimíra Šmilauera. Ten mě přivedl k zájmu o onomastiku, a tak o ní teď píšu do různých médií. Kromě několika set článků jsem po pět let zodpovídal dotazy čtenářů, které zajímal původ jejich příjmení, v poradně na stránkách týdeníku Naše rodina, potom v Krásné paní a v Slánských listech. Dosud jsem se zabýval rozbořem asi 1 500 příjmení.

A abych nezapomněl. Od minule jsem přečetl několik čísel toho nového MY.

A co mu říkáte?

Že je to odvaha vydávat v téhle době nový časopis. Že je ze všech „myček“ nejpřepychovější, nejexkluzivnější (a taky nejdražší), obsahově zajímavé, tak mu přeji, aby vydrželo déle než všechna předchozí. Ale – i když uvádí, že je „myčkem“ ze šedesátých inspirováno – na rozdíl od těch našich pěstuje výhradně pohodu a vůbec se nevěnuje žádným současným problémům a ani slovo o politice!

Na to má internetový magazín Protiproud.

Poslyšte, není ten pán, co nové MY vydává a je jeho šéfredaktorem, totožný s tím, co pracoval s prezidentem Klausem a co to „nandal“ Darwini?

Ano, je. A vydává časopis totožného názvu, ač vlastníkem ochranné známky titulu MY je stále nakladatelství Mladá fronta, které vydávalo všechna tři předchozí.

A to lze? To bych se divil. Také mě překvapuje takový názorový rozpor mezi oběma jeho periodiky. Vždyť problémů je tolik, abych použil název naší rubriky „Problémy kolem nás“, že na nějaký „klídek“, „pohodičku“ a jenom zábavu to rozhodně u nás nijak nevypadá. Opět se smráká...

O některých autorech z MY 64–69

Jan Procházka (vedle prózy autor scénáře k trezorovému filmu „Ucho“ a u dvanácti dalších od roku 1969, kdy byl zakázán, nesmělo být jeho jméno v titulcích po celou dobu normalizace. Byl přední osobností pražského jara.), **Jiří Suchý** (spoluzakladatel divadla Semafor, textař, básník, skladatel, spisovatel, výtvarník... Nějaké ze stovek jeho písní zná snad každý, ačkoliv po roce 1969 v rozhlasu a televizi mnoho příležitostí nedostaly. Odmltl odvolat svůj podpis pod manifestem „Dva tisíce slov“ z června 1968.), **Josef Škvorecký** (spisovatel, novinář, překladatel, v roce 1971 spoluzaložil v kanadském Torontu nakladatelství 68 Publishers zaměřené na exilovou a samizdatovou literaturu), **Ivan Wernisch** (jeden z nejčtenějších a nejpřekládanějších básníků, prozaik, překladatel, editor, v období normalizace za angažovanost v roce 1968 zakázaný autor, takže publikoval pouze v Mateřídoušce, v samizdatu a v zahraničních časopisech), **František Alexander Elstner** (motoristický cestovatel, skaut, novinář a spisovatel, psal hlavně pro děti a mládež, ale ani to už mu v sedmdesátých letech nebylo umožněno), **Zdeněk Mlynář** (právník, politolog, v roce 1968 tajemník ÚV KSČ, po srpnové invazi spolu s dalšími odvlčen do Moskvy, v roce 1970 z KSČ vyloučen, signatář Charty 77, spisovatel – nejnámější jeho dílo Mráz přichází z Kremli, po emigraci vysokoškolský pedagog v Rakousku, jeho pohřbu se účastnil i jeho někdejší spolužák Michail Gorbačov – bývalý nejvyšší představitel SSSR, tvůrce perestrojky a glasnosti), **Arnošt Lustig** (židovský spisovatel a scenárista světového významu, prošel několika koncentračními tábory, uprchl z transportu smrti, po válce vystudoval novinářství a jako novinář působil v Lidových novinách, Židovském věstníku, Zemědělských novinách, Čs. rozhlasu a Mladém světě, pak jako scenárista v Čs. filmu, po srpnové invazi v roce 1968 odešel do exilu, na univerzitách v USA přednášel film a literaturu, holokaust se stal celoživotním tématem jeho četných děl), **Miloslav Holman**, **Stanislav Sigmund**, **Karel Malina** (legendární rozhlasový sportovní komentátoři).

Příběh novináře Vladimíra Veselého Ze špiona se stal ve vězení udavač

Rada významných novinářů přišla během kariéry do více či méně užšího kontaktu s tajnými službami, přičemž pro mnoho z nich měly tyto styky skutečně fatální dopad. Typickým příkladem byl i osud jednoho z nejuznávanějších a nejpůvodnějších zahraničněpolitických redaktorů ČTK a raných let Československé televize Vladimíra Veselého, který v letech 1947–1957 pracoval pro československé i zahraniční (americké) tajné služby a ve spolupráci s StB pokračoval i v době svého věznění v letech 1957–1966. Případu se jistě pozornosti dostalo už v šedesátých letech, kdy se Vladimír Veselý stal nechtěně jedním z hrdinů knihy „Dirigenti zákulisi“ věnované aktivitám amerických tajných služeb v Československu.

● Libor Svoboda

Na počátku jeho odhalení byla přísně utajovaná akce, během níž StB několikrát tajně pronikla do objektu holandské ambasády a vedle řady tajných materiálů a dokumentů různého charakteru se jí tam podařilo objevit a ofotit vlastnoručně psaný špiónážní deník prvního tajemníka Verdoncka obsahující údaje o agentech z řad československých občanů. Jedním z nich byl i Vladimír Veselý.

Narodil se 4. 3. 1915 v Praze. Českou a francouzskou maturitu složil jako stipendista na francouzské škole v Nîmes. Hovořil francouzsky, německy a částečně i rusky a anglicky. Studoval nejprve právnickou a poté lékařskou fakultu UK v Praze, ani jednu školu však nedokončil. Vysokoškolský titul mu však zřejmě nikdy nechyběl, neboť právě v době, kdy studoval na lékařské fakultě, přišel poprvé do kontaktu s novinářským řemeslem a práce v médiích se stala jeho životním povoláním.

V květnu 1939 nastoupil jako redaktor do programového věstníku Československého rozhlasu „Náš rozhlas“, později „Týden rozhlasu“ a vedle psaní začal od roku 1940 vypomáhat v redakci krátkovlnného vysílání. Po válce se stal jedním z prvních členů tehdy se tvořící redakce politického zpravodajství Československého rozhlasu a postupně se vypracoval až na zástupce šéfredaktora. Na podzim 1945 byl vyslán do Paříže, v roce 1946 do Terstu a v roce 1947 působil jako zpravodaj z mírové konference v Paříži.

V letech 1948–1950 byl zpravodajem ČTK a Československého rozhlasu ve Frankfurtu nad Mohanem. Byl údajně nejenom jediným československým novinářem v západní zóně Německa, ale i jediným zpravodajem pro všechny země sovětského bloku včetně SSSR. Od roku 1950 pracoval v ČTK a od roku 1955 v televizi.

Poprvé ho rozvědka kontaktovala před odjezdem do Francie v létě 1947. Pevnější obrysy nabrala spolupráce v letech 1948–1950, kdy pobýval v Německu. Jeho krycí jméno bylo Kurt. Informace získával prostřednictvím kontaktů s novináři, politiky a v rozhovorech s československými uprchlíky. Spolupráce pokračovala i po návratu domů, kde měl za úkol podávat zprávy o francouzských občanech žijících v Československu. Datum ukončení spolupráce neznáme.

Ve stejné době pracoval i pro americkou

CIA. Ke spolupráci jej získal americký plukovník českého původu Charles Katek. Předával CIA kopie zpráv, které posílal domů a údajně vyzradil i jména osob, působících na československých zastupitelských úřadech v západním Německu, o nichž se domníval, že spolupracovali s československými bezpečnostními složkami.

Po odchodu z Německa v roce 1950 byla spolupráce přerušena. V květnu 1956 však Veselého navštívil úředník norské ambasády v Praze Stenersen a s odkazem na jeho předchozí spolupráci se CIA ho požádal o její obnovení. Staronová spolupráce netrvala dlouho. Poté, co o čtyři měsíce později zachytila StB jeho jméno ve Verdonckově deníku, začala jej v rámci akce nazvané Tulipán sledovat a odposlouchávat, a dvakrát v jeho bytě provedla tajnou domácí prohlídku. StB u něho našla důkazy jeho špiónážní činnosti, konkrétně se jednalo o vlastnoručně sepsaný soupis zpravodajských úkolů (organizace a struktura ÚV KSČ, popis práce jednotlivých tajemníků, údaje

o Sboru pověřenců, organizační popis MZV, ČTK, Československého rozhlasu a televize, apod.), koncepty špiónážní zprávy, krycí adresu na zaslání zpráv do SRN a technicky velmi náročný návod na zhotovování a čtení mikrotečky.

Veselý, který v té době pobýval na služební cestě v Lipsku, byl za pomoci východoněmecké Stasi 7. 3. 1957 zatčen a převezen do Prahy. Po pěti měsících vyšetřování byl 8. 8. 1957 odsouzen krajským soudem v Praze pro trestný čin vyzvědačství na 25 let. Trest mu byl postupně snížen na 14 roků a 5 měsíců. Na svobodu se dostal, tzv. „na podmínku“ dne 4. 11. 1966. Většinu výkonu trestu strávil v Praze na Pankráci jako překladatel pro potřeby různých složek ministerstva vnitra.

Milovníku žen, jenž si rád užíval života i popularity, se zatčením a uvězněním musel zhroutit celý jeho svět. Nelze však pominout, že pro splnění svých cílů byl leckdy ochoten učinit i věci, které často byly morálně na hraně a někdy i za ní.

Ani ne měsíc po odsouzení se 7. 9. 1957 stal pod krycím jménem Trnec agentem složky StB působící v nápravných zařízeních. Nikdo si ce nebyl na základě jeho zprávy uvězněn, některé osoby (počet nelze pro nedostatek materiálů zjistit) však byly kázeňsky potrestány, případně proti nim byla uplatňována tzv. preventivní opatření (pohovory, přeřazení na jiná pracoviště).

Po propuštění z vězení jej převzala StB, která však spolupráci s ním velice záhy (4. 1. 1967) ukončila. Důvodem byla jeho dosud údajně nedostatečně objasněná trestná činnost. O jeho případě se začalo znovu mluvit v roce 1968 a Veselému se tak znovu po letech dostalo relativně velké mediální pozornosti (Mladá fronta, Mladý svět, Reportér, rozhlas).

Ještě před srpnem 1968 odjel do Itálie a domů se již nikdy nevrátil. V médiích prý pracoval i po odchodu do emigrace, nějaký čas působil v televizi Zweites Deutsches Fernsehen ve Wiesbadenu. Život starého bonvivána a dobrodruha se uzavřel koncem osmdesátých let v Rakousku.

Akce Tulipán patřila mezi případy, kterými se StB ráda chlubila a prezentovala je. Je proto jistým paradoxem, že toho o skutečném pozadí této akce dosud víme vlastně jen velice málo.

Foto ÚSTR

Fotografie Vladimíra Veselého z Archivu bezpečnostních složek

Autor je historikem Ústavu pro studium totalitních režimů

Šibenice sportovního reportéra Odchyly slovníku a stylu současné televizní žurnalistiky

Říkám tomu „Nultý zákon televizní žurnalistiky“: Obraz je rozhodující, základní a nosnou složkou informace. Zvuková složka, především text, doplňuje primární vjem. Vyjimky, při nichž záběr jen ilustruje informaci, vracejí audiovizuální dílo blíž k rozhlasu nebo dokonce psané novinářině.

● Robert Záruba

In obecné žurnalistice by měla být pěstována snaha či ambice zachytit událost v jejím průběhu, informaci v okamžiku jejího zrodu. Z objektivních důvodů to zpravidla není možné. Sportovní televizní žurnalistika tuto výsadu naopak většinou má. Obrazem ukazuje událost, text identifikuje děj a přidává podrobnosti – je tedy ve zřetelně sekundárním postavení.

Jaké důsledky přináší pořadí „1. obraz, 2. text“ pro slovník sportovní reportáže, stylistiku a slovo tvorbu?

Přesnost, jednoznačnost, srozumitelnost a pestrost

Jazyková složka sportovních reportáží se viditelně uvolňuje z norem spisovného projevu. A to nikoli jen pro nadměrné používání slangu a výrazů obecné češtiny.

Kvalita informace závisí na formě víc, než si mnozí novináři uvědomují nebo připouštějí. Ve sportovní žurnalistice (jejíž mantrou je unikátní možnost sledovat událost v jejím průběhu, se všemi rozhodujícími momenty i zajímavými okolnostmi) je záhodno pečovat o pestré vyřazivo, formulační obratnost a styl.

Základem profesní dovednosti v televizní žurnalistice zůstává (sportovní) reportáž. Pominu „průtokové“ zpravodajství, případně výhody i-vysílání, které svou trvanlivostí snižují limitní nároky na perfektní vyjádření informace. Divák má obvykle jen jednu šanci reportáž zhlédnout, vstřebat informace, záběry a zvukovou složku a především text. Při volbě slov má redaktor dodržet pět zásad, které jsou uvedeny tučně.

Přesnost je nutná pro vyjádření zásadních informací. Rozdělme tuto vlastnost na dvě kategorie: 1. bezchybnost jako základní kategorie novinářské profese (spadá do jiné kapitoly) a 2. volba výrazů.

Zvláštností sportovní žurnalistiky je tolerance, někdy dokonce nutnost výrazů méně přesných (srovnajte časové určení *v čase 47.23 versus ve 48. minutě* versus *na začátku druhé půle*; nebo identifikaci postavy *Petr Čech* versus *brankář Čech* versus *brankář Arsenalu*). Soustavná hyperkorektnost vede bezpečně ke ztrátě pozornosti. Divák je zahlcen vysoce přesnými, ale nepodstatnými údaji. Autor musí s ohledem na vnímatelnost druhé složky informace (tou první je obraz) přesnost dávkovat. Při této úvaze záleží na důležitosti informace. Klíčové momenty sportovního výkonu má reportér předložit s přesnými údaji, celé jméno apod. Další části textu lze podle délky a citu autora opatřit jen přibližnou identifikací.

Některé neurčité, leč často používané výrazy do žurnalistiky, obecně i oborové, nepatří. *Nejhorší sucho za několik posledních let. Bylo tam mnoho úderů. Let trval jen pár minut.*

Jednoznačnost se zdá být v podřízeném stavu k přesnosti – do určité míry to doopravdy platí. Ve sportovních reportážích vystopujeme mnoho termínů neurčitých až matoucích. Některé napraví správné načasování s obrazem (složitější synonyma např.), jiné zůstanou komunikační zátěží, která diváka ruší v plynulém vnímání obsahu reportáže. Zejména ve vrcholné části reportáže je nutné zvolit jednoznačný popis klíčových postav.

Z mnoha zásad stavby sportovní reportáže se jako příklad hodí přesné uvedení hlavního výsledku sportovního zápasu na konci díla. Někteří autoři tuto klíčovou informaci zašifrují do popisu zápasu (závodu) a jsou přesvědčeni, že *divák si přeče ty góly nebo body spočítá*.

Srozumitelnost se v televizní reportáži dotýká hlasového projevu, bezvadné artikulace a volby výrazů.

Sportovní žurnalistika už ani nebojuje se slangem – přijala ho, někdy útrpně, ale často s nadšením, protože *takhle se přeče v tom sportu mluví*. Odlišme zde však různé žánry, např. přímý přenos (s předpokladem poučených diváků, časem pro vysvětlení) a zpravodajství, určené většinovému publiku. Sportovní zpravodajství sleduje tzv. obecné publikum a průměrný divák se při sledování krátké reportáže nemusí nutně orientovat v termínech *boogie*, *triple* či *shut out*.

Nadměrné používání slangových výrazů bez obrazové opory vychyluje pozici sportovního reportéra jako prostředníka události, který náhle zastupuje komunitu sportovního prostředí (tedy objekt informace) a nikoli publikum.

Pestrost výrazů samozřejmě čerpá ze slovní zásoby. V dosavadním směru výkladu znamená požadavek rozličnosti slov první tempo proti proudu. Vzhledem k tomu, že ve sportovní žurnalistice je hlavní složkou informace obraz (v obecné žurnalistice plní většinou ilustrační funkci), lze volit slova méně obvyklá, formulace zakládat na metafoře, nadsázce, či zosobnění.

Jazyková tvořivost má ve sportovní žurnalistice dlouhou tradici. Neobvyklé tvary a spojení pomáhají odlišit reportáž a tedy zlepšit podmínky jejího přijetí u publika. Případnost použití závisí na formulační obratnosti (talent a vzdělání) a obrazu. Správný záběr vždy k pochopení formulační odchyly.

Problém spočívá v poměrně rychlém opotře-

bení novotvaru – v tom je čeština sice krásná, ale v porovnání např. s angličtinou poněkud krutá (viz pasáže o synonymech).

Synonymita, originalita. K odemčení mnohdy těžkých vrat, za kterými leží zájem a pozornost diváků, potřebuje autor ještě pár dalších klíčů. Některé však lze použít s mírným despektem k výše uvedeným zásadám. Schopností udržet rovnováhu mezi „základní čtyřkou“ a originalitou ve vyjadřování se prokazují profesní kvality sportovního reportéra.

Popis sportovního zápasu opakuje podobný děj a používá často slova stejného základu (*hra, hráč, hráčský, herní, hratelný, zahrát, přihrát, obehrát, uhrát, prohrát, vyhrát, dohrát*). Existuje tedy poptávka po nových slovech, která by vyjádřila totéž, ale jinak. Kvalitní sportovní reportér stále hledá nové výrazy nebo alespoň formulační postupy. Stěna mezi neotřelostí a jazykovým nihilismem je velmi křehká. Často se stává, že se pokus o neobvyklou formulaci probourá zcela mimo hranice vkusu.

V žurnalistice se nelze vyhnout opakování základních údajů. Požadavek srozumitelnosti a jednoznačnosti vede k několikanásobnému uvedení jména v reportáži. Princip originality směřuje opačně – k náhradě opisem. Synonymita v žánru zpravodajství, konkrétně v reportáži, by neměla odvádět pozornost a nahrazovat kontextový žánr, tzv. background. Všechny informace, které nesouvisí s hlavním dějem a odvádějí od něj pozornost, do zpravodajské reportáže nepatří (*Tomáš Berdych vyhrál v 1. kole turnaje. Rodák z Valašského Meziříčí zahrál 12 es. Devítka světového žebříčku zvládl tie-break. 30letý tenista narazí v příštím kole na...*). Pozornost diváka je přetížena informacemi, které nejsou nutné k pochopení události.

V některých případech zajde autor ve snaze po originálním synonymu tak daleko, že průměrný divák zcela ztratí souvislost a jeho vnímání se soustředí na rozluštění otázky „co tím autor myslel?“ (viz případ: *David Beckham, anglická hvězda, přezdívaný Spice Boy*). Ne každý divák musí nutně v uvedené souvislosti vědět, že Beckham je manželem bývalé členky zaniklé skupiny Spice Girls).

Zcela jistě se spokojíme s obecnějším synonymem (*Český tenista Tomáš Berdych*), návratem k uvedení jména a těsnější formulační vazbou (*Berdych zahrál 12 es, zvládl tie-break třetího setu a v příštím kole*). Doporučený kompromis: při lichých výskytech lze opakovat jméno. Proto je tak užitečné ve sportovní žurnalistice držet podmět a neplýtvat volnými vazbami.

Klišé, pěstovaný plevel sportovní žurnalistiky

Fráze se od počátků sportovní žurnalistiky rozvíjejí svým zvláštním životem. Čeština jako neformální jazyk to s nimi má těžké. Nejdříve kvetou, září, pak spadnou do trávy, kde hnijí za občasného odkusování těch, kteří nedosáhnou na strom pro čerstvé ovoce.

Česká sportovní reportáž jich stvořila tolik, že je téměř nemožné se jim zcela vyhnout. Určením obrazu jako hlavní složky sportovní televizní žurnalistiky je právě text náchylný k nadužívání metafor a zosobnění.

Všechny ty původně svěží novinky časem

ztratily svůj vtip a lehkost (*poslal míč do šibeničky, projel jako nůž máslem, pohlál si s ním jako kočka s myší, nedáš – dostaneš, gólmán neměl nárok, dlouho udával tempo, ale pak mu došlo, v samotném závěru*).

Velmi opotřebované výrazy vyrostly i v obecné žurnalistice („V koalici už to zase vře.“), ale sportovní žurnalistika na žebříčku okoralých banalit suverénně vede.

Navrhuji tři zásady odplevelení sportovní žurnalistiky, zvláště té televizní:

1. Identifikace klišé a jeho ignorování
2. Hledání nových slovních klenotů a někdy celých náhrdelníků nesmí nikdy ustát. Vzdor to-

mu, že čeština není s to udržet jejich jazykovou svěžest – a z každé novinky se nevyhnutelně stane klišé a spadá do bodu 1.

3. Pokud nemáte nový nápad, popište děj nejpřesnějšími, nejsrozumitelnějšími a nejjednoznačnějšími slovy. Ano, znamená to návrat k platným zásadám.

Tahle pasáž platí nyní – v roce 2018 –, za rok se hranice posune zase dál, některé termíny, dnes trefné a osvěžující, spadnou zítra do této smutné kategorie slovní zásoby.

*Autor je šéfkomentátorem
Redakce sportu ČT*

Kreslíř Mediažurnálu – Pavel Kotyza

Nejprve základní údaje: narozen 6. 11. 1951 v Pardubicích. Maturoval tam na SVVŠ a absolvoval Střední odbornou školu výtvarnou v Praze, Hollarovo nám., obor propagační grafika. Od roku 1972 pracoval jako propagační výtvarník v rodných Pardubicích. Pokud někomu přijde jméno východočeského autora méně známé, bude to tím, že svou dráhu začal vtipy na téma sport, které mu bylo blízké.

● Ivan Hanousek

Kreslený humor začal publikovat v roce 1983 v týdeníku Stadión a právě v tomto časopisu dosáhl i nejvyšší mety: V roce 1991 získal v prestižní mezinárodní soutěži časopisu Stadión titul „Emil 91“ a příslušnou sošku pro laureáta mu předal v tradiční Malostranské besedě sám Emil Zátopek, legendární český olympijský vítěz. Kotyza se tím přiřadil do „prvé kategorie“ tuzemských kreslířů humoru jako byl Dušan Pálka, a jsou stále Miroslav Barták, Jiří Slíva, Pavel Matuška či československý Fedor Víco z Prešova (všechny zde zmíněné jsme již v Mediažurnálu představili spolu s četnými ukázkami z tvorby).

Mimoto, jako člen Sdružení kreslířů humoru a ilustrátorů v Hradci Králové, publikoval také v regionálním tisku východních Čech především v královéhradecké Pochodni a v Záři. V roce 1984 začal publikovat i v celostátním tisku, sám soudí, že snad ve všech novinách.

Od roku 1985 se zúčastňoval také mezinárodních soutěží. Jeho kresby byly otištěny v katalogích a vystavovány v Knokke Heistu (Belgie), Amstelveenu (Nizozemsko), Gabrovu (Bulharsko), Montrealu (Kanada) i jinde. V České republice coby člen České unie karikaturistů (ČUK) vystavoval v Praze, Hradci Králové, Pardubicích, Havlíčkově Brodě, Českém ráji a pravidelně i na neďalekém Svojšickém slunovratu. Samostatné výstavy měl v Praze Salon Pavla Kotyzy v Malostranské besedě, dvakrát v Kunvaldu a naposledy před dvěma lety viděli velkou exhibici jeho děl lidé až v Třinci.

Jako mnoho karikaturistů si Kotyza žádnou přehlednou evidenci svých otištěných vtipů nevede. A jak sám říká: „Na některé kresby z minulosti raději zapomínám, sám bych si je dneska už neotiskl. Divím se, že to prošlo! Těch kreseb, které neprošly, však bylo také mnoho; trochu naivně jsem si myslel, že můžu šťourat do všeho...“ Jak vidět z desítky vtipů roztrou-

Foto archiv

šených po tomto vydání MŽ, disponuje Kotyza nejen „svou“ stylově zcela jasně usazenou kresbou, ale i solidní znalostí problematiky světa médií, byť převážně z pohledu řadového čtenáře nebo diváka.

Po ocenění Emilem se dočkal i druhého vrcholu ve své dráze karikaturisty, když v roce 2005 stanul s vítězným Vladimírem Renčínem na stupních vítězů díky 3. místu v bohatě karikaturisty obesané soutěži ČUK a Plzeňského Prazdroje o nejlepší vtip na téma „Pivo“.

V roce 2002 mu ve spolupráci s firmou Vorwerk vyšla kniha vtipů Smějeme se s Vorwerkem. V současné době publikuje v časopisech Křížem krážem, Hádanka a křížovka, Křížovka a také v novinách. Pro celostátní deník Právo Pavel Kotyza vtipně ilustroval reklamní přílohy o pojišťovnictví. Uvedený výčet aktuálních periodik konečně svědčí dostatečně o tom, která z redakcí v současné době otiskuje kreslený humor.

Odkloněné peníze a další mediální neosémantismy

V dnešním jazykovém koutku se budeme věnovat některým mediálním tzv. neosémantismům. Neosémantismy jsou slova, která mají své místo v jazyce už delší dobu, ale v nedávné době získala nový význam. Typickým příkladem je slovní spojení odklonit peníze, které do češtiny vnesl v roce 2011 bývalý ministr průmyslu a obchodu Martin Kocourek. Ten slovesu odklonit dodal nový význam.

● Lucie Jílková

Slovní spojení *odklonit peníze* se stalo populárním po tiskové konferenci, na které tehdejší ministr Martin Kocourek vysvětloval přesun velké peněžní částky na účet své matky. K přesunu peněz došlo zřejmě v souvislosti s ministrovou rodinnou situací. Ministr tehdy doslova řekl, že *peníze převedl, aby je odklonil od rodinných problémů*. Jinými slovy, ministr se nechtěl o tyto peníze dělit s bývalou manželkou, posunuto dále, o peníze bývalou manželku připravil.

Takto výroku alespoň hned začali rozumět pisatelé, kteří slovo *odklonit* začali nově užívat ve významu *ukrást*, např. *odklonili mi velociped*. Internetová encyklopedie Wikipedie nabízí mírnější synonymum slovesa *odklonit* a to *skrýt: peníze se snažil „odklonit“, tedy skrýt před svou ženou*. Na serveru *e-mimino.cz* (na němž se mimochodem, navzdory názvu, probírají snad všechna představitelná témata) diskutující slovní spojení *odklonit peníze* užívají rovněž ve smyslu *připravit manželku před rozvodem o peníze*, jak o tom svědčí třeba citace: *manžel zjišťuje jak převést peníze jinam a jak to udělat aby co nejvíce včas odklonil* (chybějící interpunkce je ponechána podle původního znění); *má sepsané otázky pro právníka – jak odklonit peníze z účtu, jak mít co nejmenší alimenty...*

V reakcích na výchozí diskusní příspěvek se objevilo také podstatné jméno *odklon*: *Ty si za-*

jisti výpis z účtu ... pak lehce odklon dokážeš. Vidíme, že i zde se slovním spojením *odklonit peníze* rozumí *připravit někoho* (přesněji: *manželku v souvislosti s rozvodem*) *o peníze*. Dodejme, že internetová diskuse na serveru *e-mimino* proběhla až několik let po zmíněné tiskové besedě, na níž se objevilo poprvé, a že tedy v současné češtině získalo své místo. Není divu, že se v roce 2011 stalo dokonce slovem roku v anketě, kterou pravidelně pořádají Lidové noviny.

Šibal: slovo roku 2006

O pět let dříve se slovem roku stal *šibal*. Výkladové slovníky nabízejí ke slovu *šibal* synonyma *taškář, čtverák* či *šprýmař*, *šibal* je tedy člověk vtipný, který si z ostatních rád dělá legraci. Pát-ráme-li po původu tohoto slova, zjišťujeme, že souvisí se slovesem *šibat* ve významu *mrskat, bít* a přeneseně *klamat*. Přenesený slovesný význam už má blízko ke slovu *šibal*, který svými šprýmy, alespoň dočasně, někoho také může klamat. V jiném významu, a to ve významu *člověk spjatý s korupcí, korupčník*, se objevilo v televizním pořadu *Otázky Václava Moravce* 28. 5. 2006, v němž byli hosty Jiří Paroubek (tehdejší premiér a předseda ČSSD) a Mirek Topolánek (tehdejší předseda ODS). Jiří Paroubek se v této debatě distancuje od označení *zločinec*, kterým podle jeho slov označil Mirek Topolánek

jistého podnikatele. Sledujeme-li pozorně videozáznam debaty, resp. její přepis (obě je k dispozici na webu České televize), zřetelně slyšíme, resp. čteme v přepisu, že jako první v debatě užil pro tohoto podnikatele označení *šibal* Mirek Topolánek, a to právě ve chvíli, kdy mluvil Jiří Paroubek o tom, že onen podnikatel není zločinec. Slovo *šibal*, zazněvší z úst Mirka Topolánka, bylo snad (ironickou?) nápovědou, jaké jiné označení než *zločinec* zvolit. Jiří Paroubek reaguje vstřícně, jasně říká: *šibal, to je hezké slovo, já u toho zůstanu*. V téže debatě pak zazněl, rovněž z úst Mirka Topolánka, ještě třeba originální slovesný trpný tvar *přešibalováno: Je tady přešibalováno*. Debata začala v nedělním polední a již týž den odpoledne a večer bylo slovo *šibal* ve zpravodajství tematizováno, obrazně řečeno, prakticky okamžitě začalo v novém významu žít svým vlastním životem. Například již v půl třetí odpoledne se na serveru *novinky.cz* objevil titulek *Paroubek vs. Topolánek: debata plná šibalství*, perex pod tímto titulem pak začíná slovy: *Řešením toho, kdo je jaký šibal, (...) začala nedělní debata lídrů největších politických rivalů v České televizi; v samotném článku se pak objevila formulace Éterem se stále neslo slovo šibal, a to v části opatřené meztitulkem Kdo je větší šibal*. Po více než roce se na serveru *aktualne.cz* objevil článek s titulem *Paroubek povolává šibaly zpět do ČSSD*. Titulek dokazuje, že slovo *šibal* ve významu, který získal ve zmíněné televizní debatě, se v češtině ujalo a že i s časovým odstupem je spojováno s osobností Jiřího Paroubka. Po nějakou dobu se objevovala také přechýlená podoba *šibalka*. Takto byla označena tehdejší manželka Jiřího Paroubka v souvislosti s výhodným nákupem pozemků.

Nový význam pro zemák

Slovo *zemák* je v češtině tradičním nářečním označením spisovného slova *brambor* či *brambora*. Pokud si v Českém jazykovém atlase nalistujeme mapu České republiky s různými podobami tohoto výrazu podle území (lze tak učinit i elektronicky na internetové adrese cja.ujc.cas.cz), dočteme se, že dalšími výrazy pro tuto zeleninu, s nimiž se lze setkat, jsou např. *zemňák, erteple, kobzol*. Pokud si najdeme heslo *zemák* na internetové encyklopedii Wikipedie, nedočteme se zde o nářečním slově, ale o stejnojmenném autobusu, který v 90. letech minulého století při svých volebních kampaních využívala politická strana ČSSD a později také SPOZ. Protože se jednalo o autobus značky Karosa, lze chápat slovo *zemák* jako tzv. blend, tedy slovo vzniklé splnutím jmen *Zeman* (míněn tehdejší předseda ČSSD a sou-

JEŠTĚ JEDNOU O MNĚ NAPIŠETE, ŽE CHLAŠTĀM A MLUVĪM SPROSTĚ, TAK VĀM FLÁŠKOH ROZBĪNH DRŽKUH, VY PISĀLKOVĚ ...!!!

časný prezident Miloš Zeman) a *Karosa*. Stejným slovtvorným způsobem vznikla třeba slova *smog* (smog + fog, kouř + mlha), *brunch* (breakfast + lunch, snídaně + oběd) či *moped* (motor + pedál).

Na první pohled je zde samozřejmě i zjevná zvuková a grafická podobnost slov *Zeman* a *zemák*. Konečně je *zemák* spjat s hojně citovaným výrokiem Miloše Zemana z 90. let (např. ještě v dubnu letošního roku, tedy po více než dvaceti letech, jej obsahuje článek na serveru Neviditelný pes): *ČSSD byla vždy stranou oslovující spíše lidi, kteří konzumují základní potraviny – brambory, mléko, obilí, než ty, kteří se živí kaviárem a šampaňským*. Výrok předpokládá, že i ti mluvčí češtiny, kteří pocházejí třeba ze středních Čech a tedy běžně neřikají *zemák*, nýbrž *brambora*, slovu *zemák* náležitě rozumějí. Původně nářeční výraz se ve svém novém významu začal užívat po celém území České republiky.

Zabrušovat a vybrušovat

Na závěr zmíníme dvě slovesa z poslední doby, a to *zabrušovat* a *vybrušovat*. Ta užil poslanec strany SPD Miloslav Rozner v odpovědi na otázku týkající se povolební strategie politické strany, jíž je členem. Jeho – opět hojně reprodukováná – odpověď zněla: *Nechci se do toho zabrušovat, abych se pak z toho nemusel zase vybrušovat a neřekl něco špatně. Já nechci nic ovlivňovat a čekám, co Tomio pro nás vyjedná*.

V internetovém slovníku Čeština 2.0, který v současné době obsahuje téměř jedenáct tisíc slov (jde o spontánně vznikající slovník nových slov v češtině, do nějž může přispět kdokoli), nacházíme u slovesa *zabrušovat* se výklad: *řící něco nevhodného, co může způsobit problémy* a u slovesa *vybrušovat* se výklad: *snažit se vysvětlit původní nevhodný výrok*. Čteme-li poslancovu odpověď pozorně, všimneme si, že obou sloves je zde užito v jejich zvrtné formě: *zabrušovat se*, *vybrušovat se*.

MIMO MIKROFON SE VÁM PŘIZNÁM, ŽE TO ODE MĚ PŘEPTÍM
BYLY VŠECHNO JEN POPULISTICKÝ KEČY... !!!

Pokud hledáme tato slovesa ve výkladových slovnících, prakticky na jejich zvrtnou podobu nenarazíme, setkáváme se se spojeními jako *zabrušování/vybrušování skel*, případně v přeneseném významu *vybrušovat jazyk*, tj. zdokonalovat svůj jazykový projev. Zvrtná zájmena se do zmíněného výroku dostala pravděpodobně tzv. křížením (kontaminací) s nějakým zvrtným slovesem významově podobným, dejme tomu *zamotat* se / *vymotat* se. To, že zvrtná zájmena u sloves *zabrušovat* a *vybrušovat* nejsou běžná, dokazuje i fakt, že mnozí internetoví pisatelé, kteří tento výrok citují, tato zájmena vynechávají. Např. jeden z titulků k článku na serveru echo24.cz zněl: *Nechci zabrušovat, abych pak nemusel vybrušovat. Okamurův muž čelí posměchu*

a v internetovém článku *Mila je nejvíc!!!* čteme: *Svým elegantním a britkým aforismem „nechci zabrušovat, abych pak nemusel vybrušovat“ umně podkopává základy celé západní filozofie*. K textu *Mila je nejvíc!!!* přidala jistá autorka upozornění právě ohledně zvrtných zájmen: *Rozner ve skutečnosti použil „zabrušovat/vybrušovat SE“, čímz totalně rozbijí koncepci jazyka jako kodu a velmi uprimně tím odhaluje podstatu lidské komunikace (chybějící diakritika je ponechána podle originálu)*. Co vedlo pana poslance Roznera k užití těchto slovesných tvarů opatřených zvrtnými zájmeny, se samozřejmě můžeme jen dohadovat. Jisté je, že ve slovníku Čeština 2.0 je u hesel *zabrušovat se* a *vybrušovat se* uvedeno jeho jméno a že právě on jim dodal nový význam.

Fotograf Dan Materna (* 1971)

Dan Materna vystudoval Střední průmyslovou školu grafickou, konkrétně obor užitá fotografie. Školu dokončil v roce 1990. Od roku 1993 fotografuje pro deník MF DNES. Po organizačních změnách v rámci vydavatelství MAFRA navíc pracuje pro Lidové noviny, magazíny obou deníků, týdeník *Téma* a zpravodajské weby iDNES a *Lidovky.cz*.

Fotografie Dana Materny získaly mnohá uznání, mezi nimi i hlavní cenu Křišťálové oko za Fotografii roku 2007 v soutěži Czech Press Photo, kterou mezinárodní porota udělila jeho snímku *Exekuce dítěte*.

Autor řady známých záběrů z politických, kulturních a jiných událostí u nás má za sebou četné zkušenosti z práce v zahraničí. Byl mimo jiné v Severní Koreji, fotografoval na letadlové lodi *Enterprise* v Perském zálivu, pobýval v Iráku krátce po skončení války na jaře 2003, ob-

razově zaznamenal události v Kosovu, v Pásmu Gazy, v Londýně oslavy 50 let královny na trůně i královskou svatbu. Pracoval v New Yorku na burze, když udeřila celosvětová ekonomická krize. Působil také na letních olympijských hrách v Pekingu a v Londýně.

Kromě portrétní a reportážní fotografie se Dan Materna specializuje na pořizování snímků z letadla. Je autorem obrazové publikace *Česko z letadla* (2015). Hledá nové pohledy na Česko. Příkladem mohou být série *Satelitní města*, *Žluté Česko* (vliv kvetoucí řepky) nebo události související s přírodními katastrofami.

Další oblastí jeho zájmu jsou – a to v neposlední řadě – volně žijící zvířata. Část práce vyšla v knize *Tajemství českého lesa* (2015). Zabývá se rovněž fotografováním svých psů. Společně s autorkou textů Veronikou Souralovou vydal dětské knihy *Já, zlatý retrívř* (2013)

Foto archiv Dana Materny

a *Rok s retrívřem* (2017). Všechny publikace vyšly v nakladatelství CPress – Albatros Media.

Irák, Bagdád, situace krátce po skončení jednoho z bojů, duben 2003

Policejní zásah na Czechtoku, který se konal u obce Mlýnec v západních Čechách na Tachovsku, červenec 2005

Perský záliv, letadlová loď Enterprise, letouny F18 startují na lety nad Irák, rok 2006

Velké Přílepy, ze série Satelitní města z letadla, srpen 2010

Vyšehrad se topí v ranní mlze, snímek z letadla, říjen 2013

Jelení říje na Šumavě, září 2017